ТАЊА КРАГУЈЕВИЋ

КУТИЈА ЗА МЕСЕЧИНУ

КОВ

Тања Крагујевић

КУТИЈА ЗА МЕСЕЧИНУ

Мали есеји

Вршац, 2003.

2003.

БЕСКРАЈ У КЛОПЦИ

Понекад, успевам добити Везу.

У малом оквиру, на дну траженог текста, затитра и нетражено. Порука: ***Јавите се. Са нама је све могуће.*** У продужетку - упитник среће. Треба само уредно укуцати податке. Чекати. Због неодређеног, утешног наговештаја. Патуљастог корака ка великој, неограниченој успешности.

За склоне писању, ништа погубније од сезона неписања, где убрајам и попуњавање упитника. У огласном пројекту о срећи пак, ничег заједничког са покушајима да се разуме несрећа - еквивалент мноштва година које су потребне детету које ће, у овим крајевима, проносити свој сјај са пуноћом свих наших сломљености.

Место мог рођења пак, у коме год упитнику, изузев оног из шаке давно бачених звезда, нема много додира са најавама из електронског огласа. Затворено је, тихо, песковито. Ничим се не одаје, ништа не тражи. Потом, и те тако посебне школе, под клавијатуром липових грана и катранским небом преврнутог чамца, које још од доба првих понесености не завршиx: ***Песма тишине***, ***Седам лирских кругова***, ***Кора...*** И со егзистенције, на угриженој усни. У чељусти удеса, коју ни балкански блуз, празничним трубама, не може ублажити. Као ни овај управо искрсли формулар спаса, што нуди невидљив добитак по цену заборава гнезда које гори.

Иза срушених челичних завеса - нове. Визе и ембарго.

Жаоке глади и смрти.

Пет мојих језика, давно стасалих, разбуђених на мрежи, у стварности не могу готово ништа. Увијају се, као оловна слова, замршена замором писаће машине. Казујући ме, по мени туку.

Колумниста сам отворене вечерње рубрике, хроничар из задњих редова кинематографа, згранут пред јединим призором, у којој и Ноћ је неко. Раскраја и пара, шије штепом крстарећег слепила ракета.

Претендент на везе, у мајушној сам опсерваторији, коју покушавам саградити од материјала што на свим тржиштима једнако недостаје. Од ваздуха.

У квадрату у коме и тишина, сама бесконачност, постаје тамница. Где тама гори, као свака телесност. Као жудња за језицима света.

Јер језик је, заправо, место где све имам.

Богата видицима чега нема.

1999.

МЕСТО СТАНОВАЊА

Митско је, у пометњама историјског, све више интересна сфера минског: књиге из библиотеке, умотане у похабани папир, у зарађеним, некад братским пределима, смишљено подметнуте рациклажи. Руковање понад вода, мост понад блиских обала, разврГнут динамитом. Мали манастири, у сумраку столећâ, полуспаљени, у самоћи. Статуа Буде распршена хицем у чело. Експлозив под џиновским стопалима миленијума.

Кртица у рачунару.

Негирање другости као разорни вирус подметнут култури, која, и сама се склањајући од сваковрсних диверзија, наликује сеобама. Из једног свог региона у други, даље од кобности, ка рестаурацијама, спасењу кривог торња, прокислих сводова галерија, уличних легата, свега створеног - ка опстанку стварања.

А једном већ номад, на путу, у мноштву културâ, или у избору између њених удаљених тачака, где периферије су само давно развејана средишта - попут плесача на жици - ген културе осцилира између сериозног и бласфемичног, претеће акције уљеза на мрежи и све распрострањеније мреже, спектакуларне, свудприсутне дублерке која се надмеће за место у првој постави. Немогуће је склонити се иза "барикада папира", који је изгубио своју харизматичну моћ, као што је неизводиво заклонити се интегралним појмом ***заштићеног добра*** - уздрманог - колико је то и дословна интегралност "човека културе".

Привремено бекство из живота, култура је бекство по себи, па и од себе саме, удаљавање од сопствених турбуленција, регресије, ексцеса, масивности и масовности, неуротичности, прегласности, егзибиционизма или агресије из богатог репертоара њених ролâ, као што је каткад радосно и растерећујуће прихватање неке од њих. Понекад је, просто, избављење од једног уточишта и приклањање другом, понекад и трајно избеглиштво, узмицање кроз искошености и ћорсокаке, уличице и авеније, у непрекидној промени места становања и домицилне адресе. У креирању карневалских маски, прикривеног идентитета, или неког властитог медија који ће послужити као алатка опстанка, усавршена незаобилазном и неопходном мултидисциплинарношћу, скалпелом културе.

Захваљујући пак животу номада, покрету од једне ка другој обали, у виртуалном ирису који разастире мноштво као своју понуду, могуће је у неком подесном трену разумети и оно што нам није било разумљиво или блиско, заволети што нисмо

волели, видети јасније што дотле нисмо видели, сазнати оно што нам је промакло раније, на неком месту где смо предуго боравили и где нам је највреднија боја умакла, негујући привиклост више него опажај.

Можемо се тако изненада сусрести и са оним што смо сами постали.

Увек нешто: другачији распоред исечака неудобног егзистенцијалног колажа у напону премошћења, који ће, утешно, сачувати ознаке живота, у оним пољима вредности у којима га најснажније и најтачније поимамо, као кад испитујемо радост боја и ширину пачворка.

Што се културе и културâ тиче, толико.

Али ***писати,*** значи стварно живети. Бити у свему, свакога трена.

То је безутешно. То боли.

2001.

КВАНТНИ НОВЧИЋ

Ужурбано, док је још на снази вертиго месечине, и док не искључе конвенционално електрично светло, уносим типкајући неколико песама у рукопис ***Писма на кожи***. Једини амбијент за кога у овоме часу знам је ноћни пејзаж, украшен нетреперавом, мртвом светлошћу беспилотних летилица.

Мала сам стамбена јединица (међу хиљадама у овом часу истих) надреалног троугла, уцртаног између кратера који је темељно прогутао здање од армираног бетона и две респектабилне рушевине које припадају хотелу високе А категорије и једној амбасади.

Никуда не могу умаћи. До опипљивости осећам да стварност не подноси паралелне светове. Одбацује их као огртач са дуплом поставом, неподесан за сезоне које познају више од две климе, што се смењују, сваких неколико секунди, на путу од живота до смрти.

Стварност је, чини ми се, заправо кентаурска. Као језа коју побуђује усавршени бријач, са два "подједнако активна сечива" што уклањају све, до саме коже, па и даље, неколико хадских светова испод ње.

Звезде финих фонтова рачунара, које распоређујем прстима што лепе се за њихове промрзлине, усхит су ледене збиље, али и њих све снажније обузима потрес и дрхтање свода у мени, свих чула. Попут бахате тутњаве подстанара за које нисам знала да постоје и ту са мном живе, а који се ето помаљају у својству до сада неупослених џинова, што су чекали прве експлозије да се као бића из каменолома, са маљем у рукама, устреме на сафир у коме обично обитава свест.

Опијени ужасом. Оном убиственом вотком примитивне израде, од које у сваком осиротелом свету у маху поумиру стотине гладних, босих, обезнађених, читавих народа који одједном завапе у мени. Док се напољу, сасвим видљиво, ране цвасти липе, некад златне, налик уличним светиљкама, гуше у капљама керозина, у тамној лепљивој смоли залудне одбране.

У понoћном процепу времена које морам признати за своје, чај са уранијумом пуши се на мом столу. А свежи, управо докучени траг писма на кожи тако ми једноставно казује шта је песма.

Квантни новчић, рељефан на обе своје површине, видљиве у исти мах, од којих, у обичном протоку секунди наших живота, једну једва да и назиремо.

Април, 1999.

НА ЈАСНОМ ПОЉУ

Још при поласку, пратиле нас су сумње у оправданост пута.

Једни су истицали како нема смисла одржавати књижевне светковине док нам се домовина распада, а тиме као да су давали финални атест осећању губитка, нестајања. Други су одговарали да почаст једноме писцу, и песнички гласови уопште, могу значити само сагласје разума и емоција, зближења̂ и добре воље, што прилике не може учинити тежима.

И тако аутобуси кренуше ка Југу.

Но што је Југ бивао јужније, тегобност је бивала тегобнија. Уз аутопут, расути знаци принудног номадства: трактори, дотрајали породични аутомобили, ладе, заставе, понеки фијат старијег датума. Шкољке других епоха, што одударале су од предела где су затечене, у добу нехајног бујања трава.

На ливадама, као на папиру, искрсавало је знамење недаћа: рубље прострто уз реку, играчке, љуљашка под крошњом тополе, на јасном пољу.

Домаћини љубазни, иако у грозници. Прихватили су, за годину-две, неколико хиљада придошлица, бринући подједнако и о уобичајеним обрисима живота града.

Публика, тачно у подне, већ окупљена у позоришту, коме није до позорја. Мој пријатељ и ја, међу двадесетак песника, не прођосмо славно. Сенке ништавила његове поезије, прожете тамним хумором, утонуше у зјап дворане као мастило у тушем већ натопљен упијач. Моје лирске минијатуре, налик ваздушној пируети пчеле, управо овде поучише ме: ако на сцени узмеш дах, и почнеш, у тај час све је сцена. Аудиторијум свих позорница и епидаурума наших климата очекује беседу: дуги, наочити говор - све сем стихова који наликују тишини.

Под теретом таквог дана брзо се повукосмо се на одмор. Но већ у рани сумрак одлучих да прошетам обалом реке.

Узводно, шљунак под ногама је бивао све чистији, умилнији, испран речним сузама.

Скинух сандале.

Бројећи плитке таласе, усамљену прилику у пејзажу приметих тек кад јој се нађох сасвим близу. Млади човек, што је на успутној ливади косио, и сам се прену, накратко подигавши главу. На зеленој плохи, спазих и два фудбалска гола. Спремао је терен, приметих, овај младић, за нешто узбудљивије од нашег наступа.

Назва добар дан, запита чак нисам ли залутала. О не, одговорих, ту сам, недалеко, гошћа. Стегнух у наручју жишке набраног кантариона, и пожурих даље.

Са терасе, утонуле у отопину сунца и бетона, поново уочих га, из даљине: рамена у гипким и ритмичним покретима, о које се наслањало, невољно се од њих раздвајајући, загасито пламење сунца.

Тек у соби, окренутој тами што се већ заметала у нигдини - не питајући никога, па ни мене саму, притиснута вишемесечним стрепњама и патњом, ућуткивана, пригушена - чула уграбише за себе призор са поља. Лик, извајан покретима што наликовали су самој сврси постојања, косио је, један по један, чворове мојих тетива и струна. До пуцања, бола свега затомљеног.

У пејзажу који ништа није знао о свету помешаних рачуна и интереса, о деобама и муњама ограшја.

Као природа, што и сама се, у тишини, на бистрим обалама, отела људском удесу.

Долина Ибра, лето 1992.

ПАТИКЕ

Могла сам да изаберем: хаљина од индијског платна боје шафрана, за влажну топлину априла у метрополи - или патике.

Патике су, наравно, биле подесније за ходање по уздрхталом, зеленом ждрелу пакла, одакле бисмо накратко и неколико пута дневно излазили.

Ако пакао има ждрело, има и неки спољашњи руб, налик беоњачи, капку, трепавицама, нешто што тек маљицама дотиче хоризонт којим нас је до сада заваравало све што о видицима знамо. Јер смак се понављао, у неколико паклених радних смена, још од самог праскозорја. У паузама, излазили бисмо на обалу, омамљени веселим ужасом: зеленило је киптело, и стратегијом свог љубавног обузимања простора одговарало пакостима зелених муња. Поздрављали бисмо се у пролазу, чак и ако се од раније нисмо знали, размењивали похвале свећама које најдуже одолевају несташицама видела, објашњавали трогодишњацима зашто се зграде ломе и спуштају у сутерен, попут тешких и суморних скулптура, и - као никада - уздизали вредност љубавних загрљаја.

У домовима и подрумима, чинило се да Смаку нема краја. Али ту, на обали, у слепилу дана испуњеног светлошћу, изгледало је као да се живот обнавља, попут неког хибридног, убрзано развијеног дивљег цвета, израслог између олупина и крхотина, куда и данас пролазимо, удишући пепео и песак још једног, сасвим свежег достигнућа - искуства разореног. Свет не само да губи равнотежу, поверавали смо једни другима успаничена просветљења, већ се тај губитак убрзава и нараста у чисту ентропију злурадости.

Човек врта плаче. А стаклене баште у основи су свуда исте, и када се ломе, комадићи падају увек, по закону алогичне предвидљивости, ка унутрашњој страни, бирајући за себе скерлетну боју рањивости душе.

У глобалној стварности пак, и бонсаи-дрвећу и хималајским магнолијама и панчићевој оморици, подједнако, недостају патике одговарајућег броја и брзине. Можемо ли се осећати спасенима тек стога што се наш руб копна за тренутак издиже, док неки други, другде, тоне, и разлаже се као коцкица леда у чаши смртоносног вина. Управо док помишљам да сам опет на сигурном, јављају да је неуки чобанин на далекој голети нестао у бездану, заједно са стадом, док је неопрезно, кроз начађављено стакло, у зони неба за коју није ни знао да му је

забрањено, задивљен посматрао помрачење сунца, последње у веку.

Фигура помрачења, као све фигуре, прогутала је тако, на том пропланку, добар комад реалности, заједно са чобанином, нагарављеним стакленцетом и стадом.

Од тада, а посебно од времена рушења Кула, све више и свуда, у моди су торбице са ситницама за преживљавање. Различите су израде и квалитета. Компјутеризоване, наравно, у Јапану, или примитивније, увијене у ламино крзно, у пределу ламâ, негде пак увећане, у виду продукта напредних генерација контејнера за становање.

Топло бих, при употреби сваке од њих, препоручила, из искуства са наших страна, и нешто смеха. Има у њему невиности, непатвореног праска налик псовци. Минијатурног, властитог и експлозивног, посве безазленог одговора вирусу хаоса.

Нечег спасоносног, што се такође може наћи у свакој фигури.

И у погледу на патике, спремне, крај улазних врата, у предсобљу.

Септембри, 2000. и 2001.

ОТКАЗАНО БЕКСТВО

Данас ми је тачно четрдесет пет година. Седим го до појаса у хотелу "Ликабет" у Атини, обливен знојем и наливам се кока-колом у огромним количинама. У овом граду не познајем ни живе душе. Када сам изашао увече на улицу да потражим место где бих могао да вечерам, нашао сам се усред егзалтиране гомиле људи који су извикивали нешто неразумљиво - како сам схватио, код њих су се тих дана одржавали избори. Тумарао сам по некаквој главној улици, којој се није видео крај, закрченој што људима што саобраћајем, уз буку аутомобилских сирена, не разабирајући ниједне речи, и одједном ми падне на памет да је то управо онај свет, да се живот завршио, а кретање се наставља; да је то управо вечност.

(Ј. Бродски, ***Бекство из Византије***)

Седим у башти ресторана "Руски цар" у Београду. Посматрам цветни десен младости што се метражно, у огромним количинама, прелива. Педесет четири су ми године, а овај град мој је, више од било ког другог, премда ми изнова дотура поруке о збивањима које не познајем и која не могу предвидети. Познајем их, заправо, одувек, као непревидљиве.

Стога што их знам, не могу их предвидети. Јер оно што знам не ублажава узнемиреност оним што слутим, што низање је непредвидљивости, те се испоставља као ивична извесност, иронична опомена коју не могу пренебрегнути - да се ни потпуна неизвесност никако не може обистинити као нешто што не очекујем и не знам.

Опомиње ме на то усијани дан, лопта гомиле која пламти, узвикује, препричава. Мада је узрок егзалтације невидљив и неразумљив, а трагично осећање историје и овог часа, метежом заглушено, надвладано - онако привидно како то може бити контролисано дисање пред дахом челичне звери, и онако неуверљиво, и једино могуће, као живот о концу.

Јер тумарати по једној само улици, заборавити се у кошмарном жамору, не хватајући смисао речи, већ само речи, њихове окрајале верзије пуне напрегнутости, праска, упити дах и ритам матице у којој се почеци заплићу, исто је што проживети сав живот у тренутној, брзој форми успореног недостатка форме

- и бити упијен - у покретном инферну саобраћаја, у пакленој густини у којој се ништа не завршава, са осећањем да ћеш сасвим извесно, али из непознатих разлога и неизбежно, сићи на некој из редоследа вожње избрисаној станици, о чему нико и никад није пружио обавештење, знајући ипак да је грешка надокнадива, да полуге необјашњиво попуштају и да је празан рачун намирен каматном стопом исте густе неочекиваности писма живљења које те је управо провело кроз слепе улице, сукове, залудна и запречена скретања, као кроз иглене уши аутодрома варки, чије си се вртоглавости и незајажљивости као несаопштљиве дражи управо напио.

Слегање мамурних поднева пак, слагање истрошених и прекорачених дневних формата и погрешно замењених зглобова, у вечерњем смеху, попут свежег татуажа заболи, у навици избледи. Испред дућана и на узнемиреним угловима, међу мењачима дотрајалог и препродавцима ништавног, и бљесак досетке, упадљив сред гласања свих других уличних носача звука, тежак је и опојан.

Самопропадајућа и саморађајућа повест тренутка лавине, аутотекстура њеног понирућег и наткриљујућег знака. Крвна слика магме. Угрушак климата.

Отказано бекство, неважећи прелети. Заповест имподерабилија.

Све друго, пада ми на памет, превише је лакоће, премало густине. Лебдење. Разгледница, из вечности, другог неког света, безазлено осмехнута кретању, које се, ван њеног оквира и воље, ковитла и наставља.

Октобар, 2000.

ТУНУМА

Заборавила сам да путујем. Звучи као болест, коју управо тако описујемо: заборавила сам да говорим, да читам, да ходам. Као обележеност, недостатак, немање.

Стога ваљда и сањам да путујем. Оболела од немогућности измештања, промене ваздуха, која и јесте синоним дисања.

А снови су ту, као и увек, не само нужна помагала већ и скенери што са свом могућом прецизношћу откривају болна места. Као да нигде и нема тако непосредног додира са збиљом, као што је сужањство болу у које су управо они скупили сву нашу осетљивост, неосетно, попут мреже, побуђујући је да учини једино што може, сваки пут поново отварајући свој пут сновне приче.

И тако, увек изнова започињем путовања, чинећи у сну све што је за одлазак неопходно. Позивам агенције, листам именике, проверавам пасош, наручујем буђење, остављам цедуље вољеном, са упутствима које ће му послужити у мом одсуству, са телефонским бројевима и адресама на којима ћу се можда задесити и где ме, у случају крајње потребе, може наћи.

Мада су то, у основи, обични снови, сасвим налик најједноставнијим, а опет разгаљујућим путовањима. Излазак на тргове, осунчане платое, међу колонаде, авеније и голубове, на пристаништа, брдске стазе, у пећине. И у свакој од тих прилика фотографски памтим никада виђено: мале грифоне на каменим кућама уронулим у медитеранско биље. Обло камење уличица у којима по топлој клими срца препознајем скретања, неразговетна имена фирми на дућанима, дечаке који се саплићу, радосно ми у трку најављујући нови видик на бреговитом застанку, девојчурке са мачком у крилу, у доврацима плаво обојених дрвених капија, изненада измештених у Плаво неба и океана, у Бело облака расутих у архипелаге, где представа о простору изненада губи подударност са памћењем или картом у мојим рукама, где се мостови не завршавају, а улице, које препознајем из ранијих снова, одједном почињу да се мрсе у неразговетном и непријатном сплету непознатог.

Назад не могу. Заборавила сам име пансиона, кварт у коме сам одсела. Таксисти отказују пословну предусретљивост и одбијају да учествују у кошмару који ме сналази у тоталном забораву тачке одакле сам кренула. Читава мрежа градског саобраћаја излишна је, јер не знам куда би требало, и којом линијом, да ме поведе.

Заробљеник сам жељеног. Самог путовања, које се указује као благодет, и као казна. Попут загубљеног привеска, откинута сам од великог и поузданог континента рутине, живљења у познатим и уходам условима. Оскудним по тој уходаности, којој сам управо желела умаћи. Не знам да ли ме толика количина напуштености чини срећном или горко узнемиреном.

Али, зовем се Тунума.

Ходам у ципелама са потпетицама од сребрних драхми, од мајушног бронзаног петака. Кораци звоне по јутарњим плочницима града, и тај звон облива окна мансарди и расипа се у пеларгонијуме, које на родном језику иначе зовем мушкатлама, на мале балконе каприциозних линија, у сан непознатих спавача, који ће ме, на путу својих снова, дотаћи раменом, загледати се у моју путну мапу и рећи нешто о вароши у којој смо, по чему ћу знати да ту постојим. Да јесам Тунума.

Чак и у хладном озрачју јутра које ме обнажи, као покривач током ноћи склизнуо са бедра, будећи ме.

Гладну градова.

Јуни, 2001.

ФАВЕЛЕ

Од како видех снимак фасаде, покушавам замислити и унутрашњост Хотела од леда. Почевши од ледене пријемнице, спаваћих соба, благоваонице, купатила и балкона, до прозора застртих мразном срмом. Потом обеде уз свеће, у снежном кутку интиме, излете до Леденог брега на дугим скијама за ходаче, поподневни чај у леденим пукотинама, и, напокон, починак у врећама за спавање.

Саграђен од четири и по хиљаде тона снега и више од две стотине тона леда, са кинематографом и галеријама блиставих скулптура, Хотел прозирности, након сезоне од три мразна месеца, ипак ишчезава. Из темеља - у неповрат. И само сећање на њега каскада је слика о изгубљеном. Уздрмана, опадајућа, попут поглавља из живота ледених птица.

Јер, и у пуном сјају, лед је непостојан. Његова висина рањива је, прелама се у праску лавине, у непредвидивим тачкама, пропада попут Титаника. Лед је наг, не памти. У његовим складиштима ни трага лавовима од асирске мрке слоноваче, жаду са Бајкала, јелену од бронзе. Атридској маски, злату са Алтаја, крзнима из тајге. Кандилцима из ноћних пелопонеских маслиника, јеци топле, хорске грмљавине Балкана. Кошути из недовршених рукописа. Игри паучине на кућном ветру.

Ни прах "љубавне голубице", што служи се на леденом плесном подијуму у свако доба ноћи и дана, ту не може бити од нарочите помоћи. Јер слеп је. Гине у њему божанско биће суза, што створи нас сузом која хода.

Мало, тихо звоно уздаха покренуће се можда пре, помислим, на неком од свакодневних булевара, где развезују завежљаје бескућници. Међу одразима што, као новонастали сој облика, пламињају на екранима стаклених зидина. Ма како непрозирне, скривајући, бојама дима, погодбе унутрашњег, те приказе огледалске реалности у пламтећем сутону, налик леду, одају сву неумољивост своје природе, бешћутно одбљескујући спољашње. Погледима нервозних возача у колони крај "Хајата", пред семафором, стакласти сегменти ових мурала, под јаросном звездом, раздраженом неверством унутарњој топлини, разастиру случајно ухваћене снимке што распрскавају се у призоре далеког, сиротињског детињства цивилизације. Склупчаног ту, преко пута Здања, у лавиринту барака и уџерица, као залутала вест о трагу једва опсталог живота, коју пред стопала пешака, у лоптастом завежљају ничег, дотури њушка псића омамљеног оморином.

Ту намах бива доступно оно, што негде далеко, над таласима сјаја и невоља, обећавају путни програми пригодних номада, у које уписани су и обиласци фавела.

Помишљам на те прилике у звекету, што залажу непотребна царства не би ли, и не напуштајући расхлађене аутобусе, из кутија предсмртно нагнутих над Океаном, широм растворених носница ушмркнули дим старе лампе, љубавну навику дома.

И дланом проверили лепет у кошуљи, међу катакомбама премошћења. Где мало-мало, па заустави дисање универзални војник у оклопу рутине, мајстор карневала, загрцнут открићем да уистину дивно је, неупоредиво, још увек моћи - у одјеку празнине - препознати ту птицу од крпица и заборављених жица. Мишић од свиле.

Властито срце.

2001.

КОНАЦ

Придеви су резбарски алат језика. Посебно справљен дестилат мириса речи.

Но прејак мирис - исто је што и одсуство мириса. Ништа не може развејати први праг значења, приступ у суштину, окренути кормило ка иронијском парадоксу, као охола и расипна необавезност придева.

Преимућству значења, када га има - а мора га бити у основи појма - нису потребне придевске инфузије, понекад ни градирања. Не постоји велико и мало сунце, само радост огрејаних. Хлеб није ни мање ни више значајан - битан је по себи, као нежни сабор смисла.

Када из речи одјекује: велики народ, велики вођа, велики ратник, велики заштитник, оно што из њих происходи језа је подозривости, заклон одбијања. Једноставна истина ствари се опире, отреса сувишак, и ироничним одсевом га враћа у музејске корице, дајући му у исти мах значење незграпног и шкодљивог, грешком преживелог или опомињућег експоната. Подсећања на то да једино што треба да учини јесте да се не понови.

Балкану је, за последње од његових пошасти, један од Великих Добротвора са стране, послао у знак хитне помоћи најлонски конац за зубе. Километри тог изума беху упућени у регионе где су се људи, до крви и ужаса зарађени, месецима, па и годинама, прехрањивали влажним травама, пужевима, и листом маслачка.

Једноставно, гладовали су.

Или пак, више нису ни имали зубе. Чак ни живот.

Самоироничним се тако указује, и не хотећи, кончић Величине. Звоне о њему велика и слепа дела језика, а њихова такође велика прозирност открива их као обману у њима самима. Док на другом крају тог конца звони узбуна, отвара се врелина значења, размиче моделе за ***дела у језику,*** што чине се попут глиненог звончића који удоми сенку у лету, зуј тишине. Топла, као лирика, расподељива, свему.

Јер њена жица, од настанка речи, од самог почетка ***додира*** и ***погледа***, саздана је од неколико једноставних побуда: посматрати живот, увећавати га, казивати му, присним речима, да није напуштен, сагорео, бескућан. Оснаживати га, захватом у даљину, начином забацивања мреже, тако опречним Великом освајању.

Као усхит, или саосећајност, смисао за патњу.

Чисто обасјање. Или рањеност.

2000.

ГУТАЊЕ СИМЕТРИЈЕ

У поезији постоје две сасвим нескривене, очевидне немогућности.

Именовати најважнијег, првог песника - од чега је саблазније једино поверовати да и сам то можеш постати и заувек бити - тамо где су врхови некодификовани, неизбројиви, а распоред величина измењив, и у сваком читалачком поимању другачији, неинституционализован.

Одабрати једног, и само једног "правог" песника, личи ми на вожњу бициклом уз оштру падину. Крећемо са убеђењем, а клизимо уназад са недоумицом, уз празан рад педала, завршавајући у самом подножју, које нас, као сваки постамент, нагони да поново размотримо параметре, да га разложимо.

Јер тамо, при дну, сплет је важних, тананих и разнобојних иглица, налик оном из игре ***микадо***, из које се може отклонити свака која није истински важна за опстанак необичне, нестабилне грађевине, али не и онај најмањи број, чији би изостанак нарушио и иначе немогућ прорачун у односу снага хармоније на којој почива чаролија.

Вредновања ту и нису друго до једна од многих интимних констелација. Нужни минимум, неопходан вери у лепоту са којом се незванично венчавамо, док не утврдимо да нам је за опстанак, попут трансфузије, потребна и нека друга. Неочекивано различита. Недовршена градња, чији облик и величину одређују полуге које су већ ту, отворене унутарњем преиспитивању и спољашњем преусмерењу, али и оне које недостају, за које још не знамо, због којих се устежемо да кажемо коначну реч, чувајући се за неки финални избор, кога заправо нема, нити га може бити.

Игра је, чак и потпуном херметизму избирљивих природа, или управо због њих, заувек отворена. Зар би поезија иначе била тако заводљива, зар бисмо је могли испијати и непрекидно за њом трагати, као да нам од ње зависи живот, као да је она са̂мо живљење?

Једнако је неподобан и налог за истинитошћу, неизоставно везан за избор говорног модуса и самих речи, прастаро начело логике и под конац изведених чистих рачуна: ***назва̄ти ста̄вари па̄равим именом***, рећи ***па̄раве речи***, што се у поезији чини неупотребиво и неприкладно, попут неважеће монете, пристигле из страних региона и прагматичнијих општења. Да ли су речи праве, саопштиће одјек у чулу прималаца, свакад другачији. Стиховима је уосталом тешко, па и немогуће изрећи било какво

име. Поезија раствара имена, разлаже их, да би успоставила ***израз*** или ***тишину*** у њему, дакле, једино поезију.

А израз пак може бити изазован, згодан, мудар, духовит, изрезан из срца речи или ухваћен са њених ишчезавајућих маргина. Незамењив, за емотивну и маштовну грозницу, што на маленом разбоју рукује са неколико боја и нијанси, као са неколико животних неопходности, изазивајући стања која ничему нису налик, будући да су прва и последња у животном веку једног израза, стадијум неприметне екстазе постигнућа, кога репродукује катарзични синдром примаоца што изненада открива да је управо то хтео да чује или сазна.

Ригидност "испуњене мере" и "правог имена" не знам где би пре могла бити тако живо негирана него у тој спонтаној неутврђености, чистом пориву, случајностима о које се мисао спотакне у ходу кроз брсје, куда нико пре није прошао.

Поезија је, једноставно, велика осетљивост.

Унутарње устројство, чије домете не успевају нарушити ни сасвим очигледне недоумице и застанци, ни скривене препреке и фрустрације. И сам метеж видљивог, налик нерешивости, гутање је голе симетрије - песма.

Обесмишљење строго подвучене црте, стих као динамика промене, надношење и удаљавање: час сочиво прилагођено боји ока, час лорњон из сценског депоа, доглед пустолова, видик кроз шаком захваћен слап воде.

Као праг на шинама, где брзе дуге смисла изненада изгубе лакоћу, стичу други ритам, ближи неравнини тла којим путују.

Као грч, ноћ засута јецајима. И стабло, у млечном иању.

Мала варка кријумчара што нас заокупе свакодневним ситницама, чувајући, у неупадљивим и одбаченим кутијама за ципеле, право благо. Међу стварима временског покућуства, где остављамо упамћено, а повремено у руке узимамо нежно биће замишљеног - наду трајнију од нашег постојања.

Налик капији ураслој у зимзелен улазак је у песму. Они у хроничној журби, заобићи ће је. За њих, пут је пречица, пролаз кроз искривљене решетке на огради кроз коју су се спретно провукли много пута раније. Само извесност брзог премошћења узрока и циља њима је успешан свршетак тог потхвата који је у ствари раван крађи пустоловине, некој врсти хирургије у емпиријама свакодневља, што, одстрањењем сувишног, поништава смисао који видљиво и не постоји, јер нужност је саме игре, уједно и неименовани квалитет живљења, без кога изненада не можемо, а ког нам открива стих који исписујемо, или збирка коју смо управо прочитали.

И најколебљивија влат стиха истинска је, и има шта рећи, на изласку из тескобе. Чак и када колажи видљивог одбију да открију шифру свог залеђа, саме вибрације износе сав текст искуства песме, што попут фатаморгане, у пејзажу речи, понекад бива оно што прижељкујемо: тајна и постојана жеља да нас шифра обујми, као нека утешна, не увек и дефинисана могућност у простору речи, што потире оне друге, залудне и лажне.

Август, 2001.

ТО ДЕЛО

Не заговарам књиге које читам да саопштавају мени познато искуство.

Када заводе, што се догађа у ствари увек и непрекидно, чине то као и људи, свим оним што уистину, макар и прикривено, јесу. И ни по коју цену, ни у том деликатном трену док знамо да нас заводе, не можемо их нагнати да буду оно смо замислили, што бисмо хтели.

Више од нас књиге ћуте, и то чине све док не стекну говор који нам, изразитије од ма ког другог саопштавања, није сасвим урођен ни у потпуности дат. Тражен је, са свим недоумицама, бригом и заносом које трагање носи, а управо стога и захтева више воље да се схвати, као нигде другде постојећи, ничему сличан, премда непрекидно ослоњен на наше учешће, близаначки блиско и ривалско заједништво.

Тежина ауторства у томе је што у једном часу неминовно сужава могућности, облике и говорне начине, и постаје једини, чини се и неминовни избор. Лакоћа пак, са којом смо читањем заведени, проистиче из супротног искуства, у коме се наша властитита егзистенција несметано и надреално шири, те слободно и некажњено можемо бити неко други. Мноштво других, свих оних које није остварило наше реално па и списатељско биће.

Читајући, измештам се, крећем ка нечему. Ка тачци где откривам да постајем нешто друго. То дело.

И још даље, откривам ко сам, иза и изван његовог простора, али ипак, захваљујући њему, мом потпуном странцу.

2001.

СВАКОДНЕВНОСТ ДУШЕ

Сањала сам Збигњева Херберта.

Господин Когиту ту, Господин Когито тамо, на свим угловима уличних перцепција, па онда и тај камичак "између живог тела и ципеле", чак и у време спавања - накупило се, више него што би се за дневних светлости могло признати.

Стајао је у љупкој талијанској продавници мириса, хладио се јутарњим новинама и повремено на њихов руб графитном оловком записивао рецепт за Пане д'Анђело, говорећи, као сваки искусни туриста, да је мирис постојбина сентимента, која не само да зна шта треба изрећи, већ зна и како. Мириси неприметно урањају у поље ***хералдичког расуђивања***. У клопку, чији пријемчиви дланови постају речи песме - осетљивост на стварност.

Ето, узмите на пример вино, рече ми. Ова стакленка обавијена рафијом, чиста је замена за димни мирис који обавија отпорност чокота и дивљу прозирност мраза. Касније ћете то осетити под непцем, као вишегласје у слегању метафорâ или низање прстења параболе што ће и стакло и мраз отрести са себе као лажно сребро.

Као из трњине да изгрева Исусово срце.

Без сумње, помислих, то је он.

За разлику од обичне визуелне варке, коју је могуће одагнати покетом руке, једна посве опипљива метална птица седела му је на рамену, листајући кљуном Илустровану историју уметности.

Не тако, лудице, рече јој гласом по коме га препознах, знајући ипак да сањам.

Пружи јој на длану мало пећинског окера и детелину са четири јасно уочљиве страшне капље, посматрајући како јој испод стегнутих плочица крила ниче право перје, реп изненада дубок попут зиме, од које Лавов, загрнут сећањем, пуца на два древна замка, потом се разлива у два бивака, суморна, какви само могу бити биваци у ноћној самоћи.

Као на непознатој граници, осетих се на домаку песме. Растресала је ново, нежно перје, спремајући се за први лет.

Али није то чинила нимало лако.

Јер, носила је у себи ген неутаживости, а на речима јој је већ почивало искуство: збиља сна, поетичких разговора. И збиља збиље. ***Свакодневност душе.***

Санте раскројеног, непомирљивог Севера. Као небеско кад се раздвоји, у сваком педљу остављајући задатак немогућег.

Фебруар , 2001.

БИТИ

Ходамо стазицом уз реку. Плаши ме клизави глиб, суво грање и трска. Но испред мене је пријатељ, задихан, и ведар.

Прекидајући безгласну шетњу - опет, на другом језику - ћутимо.

На доковима, сплавовима. Наше јакне на наслону столица вијоре на плохи шлепа, као заставе мистичне експедиције од два члана, окренуте лименој боји воде, мутном, претпролећном азуру.

Гутамо ветар. Смејемо се гњуркама, што налик су потопљеним једрилицама. Упиремо кажипрст у њихово амфибијско израњање из таласа, потом у призор малене птице која се отискује у неизвесно, час на једној час на другој ножици, на остатку санте, која је за њу једино копно, читав свет.

Сићушна у простору речног дана који се још није сасвим умирио, као на позорници кад се гасе сувишни и пренаглашени ефекти и у благом наклону повлаче и последњи глумци, кликћем, као речни галеб.

Светлуцав прах мраза је у зраку, а представе се таложе, штитећи овај час у коме јесам, у коме разложена је и наново скупљена тиха енергија мога ***биши***, које ништа више и ништа мање од тога не тражи.

Тишина са којом се мој пријатељ у њу уноси, не подстичући разговор, не истражујући, спокојан, чини ме ослобођеном, разгибаном, опруженом изнутра, као да сам од властитих чула изливена гњурачица, или невидљива, виртуелна сирена на крхком спруду - у мноштво сићушних честица различитих стварности урођена самоћа, што их, једино тако, не намећући им се, најбоље разуме.

Он и не слути колико разумем ту милост ћутње, уздржаност, на коју сам свим срцем спремна да узвратим. Срећући га, понекад, у некој од његових шетњи градом, допустићу да га намах и изгубим у гомили, и да га изненада опет уловим, пратећи погледом, тајно, његова плећа која се угибају и раздвајају силуете што навиру налик разнолико одевеним сенкама.

Помислим на Хамваша, и "филозофију шетње поред мора", за коју овај ослушкивач тајновитости тврди да је најтеже знање света. Најтеже, зато што је најлакше - "не чинити ништа, да би се тиме учинило све што је битно".

Ничим се не одајем, скривам се не скривајући се, док мој пријатељ замиче у множину пламичака огромних усмина урбане

магнолије, која га упија и отискује, којој се опире, истражујући њен покрет и вољу, као пулс живог текста што својим сензорима откуцава и оцртава, изнутра, његово биће, одговор на питање понето сваки пут изнова из дневних и ноћних отисака лирике: ко сам?

Као да тај одговор и није могуће другачије изнаћи, сем издвојеношћу, а опет, у гомили која издвојеност лако понесе и још лакше мрви. Ту, међу коралним, чврсто испреплетаним удовима ***бића масе***, која је грозничаво обујмила нежност плаве планете.

Као да без драме тог припадања, на коју никада не пристајемо, не можемо сазнати тачку којом јој се опиремо, отискујемо, и од ње одвајамо, носећи је и даље, без своје воље, у себи, распознавајући овај или онај њен импулс у бистрини која истрајно, и без удела наше свести, гради наше биће - жудњу за непомућеном, прочишћеном, свевидљивом и свеосећајном самоћом.

За осамом, која непрекидно пита колико светова насељава свет. Шта говоре, шта собом проносе? Колико светова нас насељава. Шта прикривају, шта преносе? За самоћом која види и зна, а да ништа од тога, у своме светилишту, не мора изрећи.

Као да бити сам, у том часу-синтези, изузетом од свих тренутака, а од њих сачињеном, значи постојати.

Уистину бити.

Март, 1999.

ЗРНЕВЉЕ

Силвији

Стајим на Тргу Републике.

Пријатељица ме, по договору, чека крај Позоришта. Но видевши ме издалека, приковану на Тргу, без сумње мисли да ме је погрешно разумела. Зашто бих иначе ја тамо зурила у небо, а она губила време крај продаваца мимоза и висибаба.

Ја сам, међутим, и даље посматрала сликара који вуче потезе по ваздуху, користећи се у ту сврху јатима голубова.

У руци му кеса зрневља, засипа њиме асфалт пред собом. Са симса Музеја, на тај знак, у застрашујућем броју полете голубови, уз прхут налик хуку неразумљиве олује. Попадају ничице на тротоар, једни крај других, и једни на друге, крај стопала зачуђених посматрача.

Мађионичар се тада измаке и крене. Истога часа голубови узлете и сјате се на његовој руци, остављајући за собом, попут млазњака, на том веома кратком и брзом путу, свеж магличаст траг. Затим он распе семе по другом делу платоа, куда се и они истог трена муњевито устреме.

И тако - све док у кеси има зрневља. Голубије слике у лету, при слетању, збијене, па развејане, у мрежи непредвидљивих линија. Сред меких грудвица сиве и беле боје, господар призора маше, не рукама, нити марамом, већ голубовима. Лети њима. Њима слеће. Слика налик пернатој медузи која шири и скупља изненада окрилаћене краке.

Призор ми се допада - нествaран је, а опет збиљски, и заиста престонички. Чини ми се да га наше очи, гладне природних спектакала, заслужују. Управо ту, где смо се тискали под сиренама и другим ударним инструментима краја века.

Трг је, захваљујући њему, постао поприште уметности која се дешава. А њен стваралац при том као да није нико, или је било ко - свако, ко ваздушни призор чита на свој начин и тиме се у њега и сам уписује. На свој начин то су птице, у непрестаном одласку и доласку, али и понуђивач слике, човек са зрневљем. И зрневље је од не малог значаја: могло га је у кесици бити више или мање, и та чињеница сасвим неизвесно управља дужином и ритмом лета, угловима под којима на тле падају подневне птичје сенке, чији паучинасти сплет, што укида трајање а промовише збивања, твори призор који заправо нема једног, искључивог творца.

Невидљива есенција овог "дела", расклопива на серију покрета што чине догађање на отвореној сцени, у раширеној оптици простора, ван двојца кога традиционално запоседају означавајуће и означено, своје значење обистињује у спектру, бивајући - као сам живот - у тренутку озрачена разноликост.

23. феруар 2001.

НЕВИДЉИВА УСТА

Волим мале форме. Оне су непосредан, не и лак одговор притиску великих форми, терору времена, између осталог. Лирика компримована ванлирским, голим материјалом, ког су песници, сред безнадежног романтизма и стогодишњих ратова, некада називали судбином.

Судбина данас наступа брзином болида, разорном снагом невидљивог. Промине, непрозирна, неодгонетнута - сфинга са облинама бомбе од више десетина експлозивних тона - што опште место небеске правде своди на опипљиву алтернативу сравњивости са тлом, смештајући у своје збуњујуће биће само двојство, које трећи миленијум настоји да усаврши модним шиком хипердимензија, продубљујући у исти мах трауматичну неконтролисаност нечег "јачег од судбине".

У такозваном обичном животу, хипермаркет очекујемо и овде, у малој вароши, где ни супермаркет није елементарно и срећно савладан. Одолео бомбардовању суперсила, крајем другог миленијума, одолева и данас, почетком трећег, истина неупадљиво, одвише скромно. Његовим углачаним површинама клизе ненапуњена, тачније, празна метална колица, у чијем звекету уживају деца, које родитељи, при ритуалним недељним изласцима, смерно провозе кроз уређене алеје нетакнутих суперпроизвода.

Тако се и у мом дому још увек, под ноћном светиљком, у неприкосновеној тишини, чисти пиринач из пакета хуманитарне помоћи. Ратови, са ових страна бар, завршени су, али пиринач траје.

Његова ситна, неугледна зрна на вечерњем столу, попут избеглица, исписују своју историју, час у вијугавој, час раштрканој колони. Колико је само воде потребно да се сперу све наслаге претходних судбина његових берача, накупаца, превозника, испоручитеља, распоредилаца, пре него што и покуша да удовољи обавези намиривања хуманитарне глади - истинске, планетарне, видљиво неутаживе.

Радо бих опет додирнула македонски ориз, пуног златног зрна, испуњен питомином сунца, тла и воде, али до њега је, у "простору без граница", а на размаку од тек неколико стотина километара, преко новоизниклих хуманитарних и војних база, и заштитних корпуса, тешко доћи. Но заволех, без речи, и ова ситна, неугледна зрна, изгубљена у пиринчаној плеви, што најсићушнији су, ко зна одакле пристигао, могући одговор на питање како поднети неизбежно.

Малим формама, каже осмех песника у мени. Са интригом двосмисленог, дошапнуће скептични алтер его, са тек наученим импулсом преживљавања, савладаном лекцијом скијања низ копаоничку стрмину. Право низ Слеме - где из ваздуха, неосетно дакле - разорена је Опсерваторија. Па даље, вијугавим стазама једне падине - крај стројева панчићевих оморика, безимених борова и јела, што као и читаве породице орлова, или шумских магнолија моје земље, одолеваху ваздушној напасти. Само голим погледом усуђујем се дојездити до друге, забрањене косине, што задуго остаће засејана непребројем касетних бомби.

Одговор на питање ***одакле зло,*** бизаран је, у мери у којој је ***разорно*** урасло у тело и дух ***спасоносног.*** Све чешће стиже право с неба - пародични небески дар, из пакета са храном, који напросто ромињају у кратере и раке спасених. У некој новој, још неименованој хиперболи.

Са хиперболама је тако: гуше, и када су слово на папиру, и сатиру, када су дарови с неба.

Мој пакет је врећица оскудног, једва употребљивог пиринча. И ноћна кутија са непребројем покрета и веза, које, попут паукових нити, голу егзистенцију претварају у тријумф емоција и безмерни извор благодати у претинцу рачунара. У моју разбијену, поново састављену, елементарну, иако невидљиву, безграничну домовину.

Живот у инбоксу. Изабраној и својски подржаној унутрашњој страни света, где, већ годинама, не усуђујем се да избришем поруке плавог и пурпурног мора, што оптерећују тешко тело рачунара, а олакшавају моје и иначе скучено и готово невидљиво постојање.

Толико невидљиво, да му приличи сама прозирност. Живот поезије, једини који уистину знам.

Јер поезија љубави - није тајна - потиче из безгласних, ситних животних ствари, којима и погодује нужни смештај у простору малих форми. Али управо оне у стању су да грану, као осмех, или неочекивани видик, неспутано, и непроцењиво, попут призора са моје дунавске обале. Наочари за сунце, рецимо, одложене, у сумрак, на растворeној књизи, једноставно подразумевају сунце и књигу. Дечија капа, заборављена крај пса, у трави, подразумева присуство детета, пса, и траве. А и сама трава је, витмановски речено, дете биља. Свет ту уистину постоји, и пулсира у опажају емоција, кутији порука, нарастајућој збирци лирике, као брижљиво одгојена, изнова стасала носталгична генерација чула, стварни запис о тренутку који је пре наше свести спреман да загрли живот.

Мале форме волим из истих разлога са којих не марим за хипермаркет и судбинске изазове, који под претњом супербомбардера креирају животну језу пре неголи живот сам. На њеној оштрици, дајем глас упамтљивом. Тихо, начином поезије, како бих уопште говорила.

Унутрашњост кутије - моја су невидљива уста. Присуство у свему. Далеко од тога да остану недосежни, ту сами животи капају, примичући ме Животу. Свуда је блискост, где песничко искуство, та озлоглашена "нејасност" и "неодређеност" душе, тоне у море опажаја који непогрешиво и заувек бележе удес тренутка. Мог или оног који припада другом, свеједно - ја сам тај други, што изгубио је вештину илузионисте да чак и привидно умакне стварности.

Јер унутрашња, невидљива уста, песник зна - Песоа је то знао - рањена су угризима ствари.

Судбину препознајем као ***своје*** време, један по један његов тренутак, спремна да му узвратим јединим што знам: културом свог заната, и свим расположивим оруђем меких и истрајних унутарњих структура. Алфабетом, који, као последње зрно у избегличкој колони пиринча, каткад неизбежно, каткад жељено, узимам као слово своје лирике.

Фебруар, 2002.

НЕОБНОВЉИВО

Она је неразумна, слепа, дивља.

Насрће, граби, бежи кроз отворе пећина, у диму експлозива, кроз врата и прозоре самоуслуга, спортских хала, забитих насеља, екстремних кула, стадиона, и односи своје.

Толико Је има, да се више нико на Њу не осврће.

Има Је и превише, можда управо зато што је више нико не уважава.

Покров, којим у суштини, заодевен је сав живот, вешто је прекројен у покретну траку брзих и нечујних одлазака. Свако би радије да некоме врати ужас, да га заслепи, или да га се лиши, пре но што крене у робну кућу, или на изложбу ведрих екрана. Да Је презре и омаловажи, не желећи да живи са ослонцем у несносној удолини брајевог писма коју генски талог стрпљиво моделује, иако једва ико његово наслеђе чита видом изнутра.

Схвативши је као фабричку грешку, ожалошћени је прима као оштећени. Тражи надокнаде и одштете са упорношћу и ситничавошћу са којом се мала кућна добра враћају Предузећу за поправке. Одбија светост додира тишине, прескаче процепе, изравнава терен управо рекламираном електричном косилицом, игнорише Смисао.

И она се враћа, у пуној снази и гневу несхваћених.

Сигурни предузетник загарантованих одлазака. Пре рока, изван мере.

Велики прозвођач патентуре необновљивог.

Април, 2002.

ДВА ПОВРАТКА,
ИЛИ: ГОВОРИТИ ЖИВОТУ

To: Marija Subject: Povratak
Date: Sunday, April 21, 2002, 7.04 PM
Sutarday, April 28, 2002. 8.02. PM

Како је све велико, испуњено, када је саздано од мисли и осећања. На свим другим ставкама свет пуца, ломи се, расипа и распада.

Добила сам твоје и Анино пренежно писмо. Захваљујући вама, успевам да одржим мој свет и да се у њему одржим, одлучна у томе да мој отац заслужује више од суза.

Грли те, и прати на свим шетњама, твоја Т.

*

Вратих се ноћас, још једном. Обавијена облацима, кишом, и мислима којима си ме, видим, пратила на путу.

Седмосатно путовање, тамо и назад, сасвим прикладно за моје теме, за дијалоге који трају и изнова започињу.

Очи ми се нахранише зеленилом, аутобус препун младих, враћају се са неког новосадског маратона... Лепи, снажни. Лебди у малом простору возила крепак ход речи које добацују једни другима.

Неко ме радознало погледа, склупчану на мом седишту, контуктер и возач ослове ме понеком љубазношћу.

Свима се осмехујем.

Зар бих могла другачије говорити Животу?

Т.

ПРИСУТНОСТ

To: Jacinto. Subject: Razgovor
Date: Sunday, June 30, 2002. 8.08 PM

Сву силину наметљивости и тискања таме, тај барокни бокор гласова ништавила, Ти знаш, тешко је, немогуће прихватити.

Али, за љубав вољених, и вољења, и тај разговор прихватам. Љубав је тако, изнова, јача.

Не мора да се осврће, нит икуда да се враћа.

Увек присутна.

Успомена на садашњост.

ВИШЕВРЕМЕНИ ТРЕНУТАК ПЕСМЕ

Понекад се чини да песник није друго до збирка фикцијâ.

Управо зато су му толико важна чула, блиски увид у оно што један тренутак јесте, када у чашки тела обасја биће, у изненадном и неизбежном блеску.

Из истог разлога драгоцена су му и сећања, исписи времена, без којих, ма како склон имагинацији, песник не може рећи: јесам.

Али и најплодотворније стваралачко полазиште - многолико лирско Ја, без кога нема онога који пева - уједно је најколебљивије, изложено упитницима који га унутар нас самих окружују и чине, или нам шаљу своје двојнике да нам питања поставе на нове и не увек лагодне начине.

Лирски субјект пак довољно је неухватљив да би могао опстати препуштен себи и ефемерности тренутка. То је, покушавам се у песми подсетити, увек и неко ко је био, или могао бити Ја.

Неко другачији од мене, који се ушуњао у одећу моје песме и додао мирис мирису њеног тела.

Отуда у књизи ***Године,песме*** толико предложака из поезије других, толико дијалога. Другог, и другачијег времена, које - ван лингвистички репродукованог лавиринта света - ковчежићу слика, реликвијару успомена и снова, одговара својим памћењем, чак и ако нам се чини да његово завештање започиње у часу док разара представе које смо у себе положили са надом да тиме градимо једини поуздани дом.

Сваки дом гори. И одакле год потекла, реч је у мрежи, где тражи да се из новог угла и са новог темеља преиспита и оснажи.

А присност и тежина искуства наталоженог у сумњи, у зноју ноћних сати, већ по себи је драгоценија од удаљених блискости конвенција и универзалне структуре постојања што прецизно откуцавају своје налоге и исказују се суморним билансима бесповратности.

Спрам њих, песма је благослов извесности сред дифузних и разорних уплива токова света. Јасност добитка, сред насртљивих слогана знаковне празнине.

Светлуцави талог записа, као вид опстајања мислеће и мислене травке у метежу хронологија. Осетљиви, синергијски траг у огледалу метафизичког тајанства, Велике Самоће, коју такође испуњава неко сећање, налик зборнику уздаха, космичких секунди наших постојања.

Промењива и дијалошка форма оне константе глагола ***бити*** коју налазим једино у спојеним судовима живота и поезије.

Краљево, 31. мај 2002.

ЗБИРКА НОЋНЕ ЛИРИКЕ

Одувек, плаше ме хрестоматије. Заробива својства томова, описи песничих школа, дијаграми гранања и замирања, иза којих се не помаља обрис фигуре, шешир засут снегом, сенка тешка од кише.

Дисање, макар на даљину.

Теорија скупова збуњује ме. Једнако као и Конгресна дворана, у којој не успевам наћи нумерисано седиште.

Фестивал звездâ, на којем не разазнајем приказ нежности.

Збирку ноћне лирике.

Два-три листа платана што падну истовремено, појединачност, заправо, та је која ме има.

Ова свеска, на пример, у којој, руком пријатеља записано је: ***Напунио сам данас шездесет година. Више нећу водити дневник***.

Потом и ова кутија, у коју пљушти месечина.

Тако довољна.

Где, премећући по отисцима, што храбре ме, попут покрета обалских корњачица, уважавајући апсолутну чулност, тишину што се увећава, још увек не спустих ништа.

Март, 2001.

ЗИД У ПОЉУ

То што је у пољу никао зидић - исход жеље да се симболично омеђе суседства - ни изблиза није оставило на мене тако снажан утисак као сазнање да је, током скромног чина градње, у њој самој израсло нешто што је изменило првобитну намену, преобразило основни циљ.

Јер, мајстор заната показао се и као мајстор визије. Мање загледајући у цртеж на папиру, а све више захватајући међу плаветне араке као у складишта могућих форми, примицао нам је непланиране облике са таквом убедљивошћу да су они намах стицали и смисао и оправдање. Преостајало нам је само да се одушевљено са њима сагласимо. Са једног краја, зидић се спуштао у проширену скулптуру клупице и столића, са другог се уздигао у огњиште засвођено димњаком, попут маленог замка за вилинска створења, која ће га без сумње походити чим бука радова престане и погасе се дневна светла. Мајстор је, не наилазећи на наш отпор, блистао. Са мистријом у једној и задњом опеком у другој руци, зањихан на гомилици преосталих цигли, напросто је лебдео.

Ја са науком плешем, писао је Виктор Шкловски. Плесао је он, не спотичући се, и са прозом и поезијом, са мислима и речима, и са теоријом - мислима о речима. У том плесу снажно је подразумевао загрљај са"материјалом": не укрштајући се са чињицом ван естетике, наглашавао је, не може се ништа створити. Само тако, помишљам, и зидић је могао постати нешто друго: ураслост у предео другачији од знаног. Шта је ту новост условило, ако не слап случајности: један ***ванеестетички низ.*** Илузија стваралачког избора тај низ згодно урања у привид непостојања естетичке концепције, истичући, дакле, илузију потпуне слободе, и са ове, конструкторске стране зида.

Ствари се, заправо, неминовно мењају под лупом коју помера стваралачка оптика. Непријатан рачунополагач што у њој бди, настоји да укине дифузност, као и пренаглашен уплив претходног значења "материјала".

Јер као што не постоји уметност која припада само себи, не постоји ни природни елеменат, животни чинилац, који би у проходу и разрастању кроз дело, у њему плесао сам. Тада би наликовао платнима различитог формата, које Сликар, у прози Алесандра Барика, бојом и структуром морске воде непрекидно исликава, не предочавајући ништа друго до увек исту текстуру воде, Море, примичући тако и сваку могућност различитости - Океану истог.

Осетљива на лексичку разноврсност и лингвистичку тензију, реч је огледало искуствености, садржатељ значења̂, али и ћудљиви заштитник плеса који се опире терету безрезервно натовареним у њене бисаге. Дозирање језичке густине, чије знање потиче из једног простора ("случајности") а прелази у други (освајање смислова, начином којим невиност речи у њих готово случајно зађе, као дете у купињак) мења представу о утврђеном уметничком захтеву. Он је остварен и пре но што се испоставио као налог, изменивши при том свој предестетички повод. Случајност је прешла у дело, гусеница се са листа превалила у свилу, и ту загубила. Њена незаситост, зглобно кретање, хрбат са бодљама што су до малочас превозиле читаво једно небо, осванули су, преображени, у новом свемиру.

Та ***посве природна*** и ***посве естетичка*** неизвесност лептираста је - без опипљивог узора. ***Баланс игре*** мајстора са мистријом и опеком. Равнотежа коју открива и магично одржава песник, на граници стварног и иреалног. Стихови песме "Јелен" Драгана Јовановића Данилова : ... ***ено Данилова, лети негде са јутрањим звонима,/у једној руци држи хлеб, у другој своју кћер*** - казују да је оно, што доступно је погледу, већ и иза или испред њега, у слуху песме. Неког трећег, ко тишином, јутром у речима, упија, и слици одашиље свеж звук, накапао са вековних узлета звона.

Април, 2000.

ШКОЉКЕ И ШКОЛИЦЕ, ИЛИ: КАО ЗБИРКА ЦИТАТА

Приступницу за будућност, у свету поезије, не издаје нико. Као збир непознатих условљености, она без сумње превазилази успостављен поредак, поимање вредности или избор сачињен у подножју наше епохе. То је, заправо, читање из другог времена, чије законитости, скоковитости, хијерархију и хировитост, доследности и преференције, једва можемо замислити.

У овом трену заговорници смо, дакле, једног имагинарног простора, који је можда ехо нашег, а можда посве другачији. У сврху те неизвесне кореспонденције, подухватам се економичне и волуминозне форме селективне поште, већ по својој природи предодређене за дугу пловидбу: језичких шифри које су одредиле висок степен креативне распознатљивости, и радијусом зрачења покриле декаде овог столећа у нас, погодујући тако даљој мултидимензионалној сфери примања и дописивања у времену. Можда ће овај лични избор наликовати анархичном пејзажу, различитом од програмског, можда ће, у односу на нормирано читање или помодну владавину појединих моделâ, исказати снагу додира са речју другачијим од тренутно доминанте. Утолико боље: богатство и ризици вербалног трансвеститства, које упркос преобликовања у мноштво форми, иза димне завесе језика на сцену изнова враћају прочишћујућу дистанцу спрам мноштва манипулативних дисциплина актуелног времена, а задивљују инвенцијом и егзотиком скровитих светова, биће видљивији. У властитом кристалу, унутар опште језичке матице, купа се аутентична другост поетског језика, ***отпор матрици***.

Лирске вредности, верујем, не путују увек праволинијским трасама стилова и праваца - традиционалних, модернистичких, постмодерних, каквих год. Оне су, уз спектар којим зраче, и део оног рецептивног, који их очекује, спреман да их препозна и на њих одговори. Део су простора где се везе не морају успостављати као у системима знања - доследно и разложно - где једно произилази из другог, расветљава га и подупире. Баланси осетљивог ослушкивања у нама усаглашавају различите, каткад и опречне димензије стваралаца који нас привлаче. Такве везе нису забележене у уџбенику, пре би се рекло да би и саме могле представљати збирку примера неусклађености, логичке ерозије, опирања обрасцу у поимању врхова културе.

А ту где почиње привидни несклад, постоје и мреже које ће га прихватити и усагласити: сензибилитет који нас чини, разлози ***инвенције читања***, увек другачији, са спремним

оправдањем прељубника који воли увек другог, а посебно - наглашено другачијег песника. Зато што љуби поезију, више него системе, књижевна сабориштa, дискурзивне моделе. Да није тако, волео би тек назив, правац, или модел. Путање шина. Цртеж школице, где прецизно бачен камичак одређује поље на које ћемо стати.

Ловце емоција или сеизмичких потреса у нама не буде увек фаготи, рог и трубе што оглашавају програме и правце, већ најчешће тиха места осаме, лавиринти осећања која мисле. У њиховим заплетима важнија је тајна од правила, магични прах од линије сврставања. И најважнији, унутарњи сјај у долини језичке шкољке. Потрес у оклопу, музика унутар немости језичког брида. Индивидуални свет, склопљен у монаду, где посредством израженог језичког идентитета пулсира осетљиво тело лирске васионе, другачије од било које друге унутар поетског универзума. Монаде, уз то, остављају око себе толико простора да чине сасвим могућим искорак ка другостима свих видова, те је тако и ризик различитости унутар селекције раван заштићеном добру у оквирима заглушујуће хиперпродукције и потрошног атавизма овог века. Отпорност том шуму и буци осећам као темељну важност, која је увек на проби на великој сцени трајања, где спрам других усамљености чини самосвојну збирку ***цитата времена***, делâ издвојених специфичном тежином, и свакако, посебном профилираношћу језичких зрачења.

У таквом статусу, она лако урастају и у осетљиво средиште нас самих, по непредвидљивом закону укуса, призива нашег интимног читалачког чула, где се, привремено, довршава свако дело. Илузија нашег саучесништва у исијавању њихове ауре тако је сугестивна да смо склони веровању како и сâми постајемо чувари форми, гласова, поетских знакова и светлосног талога који нам се из дубине ових вулкана изнова и непрекидно обраћају. Преимућство поезије, између осталог, и јесте у томе што њено значење и облик нису изазвани ни одређени нормама, ***спољашњошћу***, већ су синтетизовани у језичким честицама која производе значења, те њихови изумитељи свих времена у нашем оку не творе чист и чврст историјски, "задати" низ, већ ***естетички панел***, екран који ће своје значење, посредством наше мере разумевања и укуса или једноставне љубавне поште, одаслати даље. Сами по себи, и у себи, ови временски цитати, представљају мултидимензионални догађај, испад из система. Изнимност. Различитост, која, разуме се, у сферама нашег

вредновања, видљиво обличје интимне библиотеке расипа у тиху присутност, тајни архив сензацијâ, трезор духовних доживљаја.

Шта бих, дакле, из тих скровитих предела, одаслала у временску даљину, као слику о достижном и парадигматском јединству и сврсисходности поимања света и језичке акције? О идентитету што се потврђује не само унутар сопственог кôда, већ и у трансисторијској пројекцији, могућности постојања у другим временима и другачијим естетичким заснованостима, у потенцијалном естетичком плуралу. О нечему дакле, што своју онтологију у овоме часу налази у мом опису књижевног сазвежђа, реалности коју ће дописати непознати наследник и чувар збирке монадâ међу љубитељима сензитивне поште, порука на даљину, које ево шаљем обележене фотонима језичких реалности чији сам поклоник. Самим тим, запис одише и примесом неминовног и неугодног признања, које се тиче онога што ме чини, претварајући тако конвенционални одговор на анкету у апокриф бића које пише, нераздвојно срођено са оним које чита.

Када је већ тако, одабирам да траг о греху заобилажења школица и ужитак у тајнама шкољки сместим у посебне бочице коралног праха. Ако је веровати океанографима, корали су необично трајни, шта више, подупиру и освежавају коштана ткива осталих створења и творевина. Придодајем им честице и боју талога тајне, земље, ватре и воде, самог зрака, и, уз неколико пропратних речи, исписујем имена свог најважнијег низа: Настасијевић, Попа, Иван В. Лалић, Миодраг Павловић.

Боја тајне и камена, која припада Момчилу Настасијевићу, означава излазак на светло дана сенки које човека вуку његовим властитим дубинама, чинећи то исто и са језиком, у ванличном, опсесивном кругу тајне живота и избављењу инертне световности у мисао и реч као сублимну подлогу етичког, религијског и рефлексивног, сведеног у чисту спиритуалну жеђ ***самог писма*** за ванматеријалном стварношћу која почива у основи свега. То стврлачко поринуће у непознато, у дубину и висину истовремено, жудња је за свеприсутним елементом и апсолутним простирањем његове тајне што у најмањем могућем простору отвара неслућене опције поетске речи. Њену тежину, осаму, колико и њен колективни и вантелесни атрибут, присутно и откривалачко, елементарно и божанско, уклесано у камен и отето од камена, као примарни, посвећеништвом Речи оневињени статус бића и врхунски чин метаморфозе што немост битисања преобраћа у вибрантни круг

тишине. Из уста тајне у тајну очуђења. Човек писма трновом шумом условљености примиче се свечаности самоналажења, стазама прочишћења, бриге за битност, а Песник, онај Други, постаје исто што и сâм човек у свештеној суштини, реч стваралачке тајне пак исто што и мисао, гранчица расковника, ван времена и простора, где је знање оно што осваја и зна тек језик: свеприсутна посвећеност духовне збиље, њена мистичност.

Настасијевић је најистакнутији наш песник освојене ***језичке имаґинације,*** који је материјалност,тело песме/постајања, дубоким релацијама религијског и филозофског антагонизма довео до "онтичке форме", редукованих узајамних односа који спољашњост преводе у смисловно, а камену тврдину спољашњег облика преобрађају у њен идеални, унутарњи лик. Херметична и опсесивна жудња за Праузроком, харизматично је овенчала ову чежњу за несводивим, као вечиту стваралачку драму, повест о језичком заробљеништву и трагалаштву, која је, истинитошћу свог порива, спиритуалном жудњом и њеном непресушном актуелношћу, у нашем песништву оставила родоначелни и егземпларни траг.

И када говори језиком урбаних загонетки, лексиком модерног доба, поезија Васка Попе то чини на начин драматичних чаровања у слагању ***боја земље***, исконским легендама, сажетим у грифонску двозначност басми и емблемски говор саме поезије: игром у којој је песма добитак којим је још увек нешто преостало запретено у самој језичкој дубини, а оно тек пронађено догорева у стокраким рукавцима поетске приче, од којих свака заподева нове кругове, славећи победу и прихватајући часни пораз пред врховним божанством језичке фантазије. Јер однекуд познате, и архајском устројству страха душе блиске, на видику Попине песме вребају "раседлане сенке" а на теразијама удеса простире се "Стоглава сувишност/На вечитој паши". Први прави алхемичар наше модерне поезије, са једном руком у пепелу, са другом у језгру младог сунца, Попа нас чини ловокрадицама енигматских језичких забрана, где светле чудеса таме, спирале што се стропоштавају у тајност, где похрањена је одгонетка светова што измиче рационалној контроли, чинећи да у језичким вртоглавицама наслутимо фантастичку моћ речничких ковница које неутралишу ужас, ништавило и смрт - сенке што мину кроз поноћ сваког века, као хладан вал преко срца. Матрице изворних тајни указују се у новини још неиграних позорја, искованих од суште важности лингвистичких ритуала, размичу застор језичке материје чинећи

видљивим дејствено ***заумље песме,*** по коме се распоређују галаксије њених старих и нових звезда.

Лирски обрт је потпун: песму не рађа свет. Ни урбани пејзаж ни сметлиште, ни аркадија ни стратишта душе. Он се обнавља у језичком дну, у свом мистичном седименту - геолошким потресом који се одиграва у вучјим јамама и дубодолинама, одакле отвара нове површи, слепе долине, кањоне, вртаче, терасе и клисуре. Све до градских дрвореда, храњених вучјом сољу, митографском месечином маште, еросом који стазе самоосмишљења у детињим добима готово сваке цивилизације слика као ***свету игру***, чудесну лопту, и утробу земље, ***срце света***, као збирну тачку перспектива, којој, изусти ли њену творачку суштину, даје и име: Реч.

Једначина ватре и воде у песништву Ивана В. Лалића, поринута међу свитке језичке дубине, у примарно језичку структуру, анимира визуелни и музички покрет, пространства саздана од сензацијâ чулне блискости и узмаха обикотворне енерегије која у језику рађа и свој постулат, и своју предметност, и свој апстрактни пејзаж, чисту мисао.

Мисао-слика у Лалићевој поезији је језички остварен и "проживљени" бином, и сâм у двојном озрачју, супротностима драматских визија које се измирују на различитим нивоима знања палимпсестног - визије континуитета - охрабриване фундусима профаног и сакралног, наносима византијског и хришћанског наслеђа, високим напоном најважнијих поетских, филозофских и религијских упоришта европског песништва и поезије родног тла. Разговор историјског и митског, догађајног и рефлексивног, у пресудним Лалићевим мотивским матрицама оглашава се у судару катаклизмичког и обновитељског, побадајући у прошлост и у будућност ***језички лук*** до краја напрегнут трагалачким активизмом. Као што је и сама Лалићева песма више од идејног и формалног постигнућа: рашчитавање могућности језичког динамизма у окриљу форме, жару моделотворног, озраченог смислом за древност и новум - парадигму континуитета - која није друго до чувар загонетне подлоге света и језика као ***света у језику***, што "траје јер значи", рефлектујући свеколике расколе времена и тренутка, духа и тела, твари и душе. Кључар лавиринта којим лутамо - не да бисмо га фиктивним излазом укинули, већ да бисмо га у новим моделитетима проналазили, и настављали - као фактички и стваралачки, егзистенцијални и метафизички изазов и усуд, под стигмом ужаса и чари. Тестаментаран, преузет из наслеђеног и

предодређен наследном, као низу у коме је права слика, "увек друга", изнад и испод, испред и иза непосредне, видљиве површи.

Језичка и моделотворна страст Ивана В. Лалића светли у шкољци сазданој од сукуса живота, соли и сунца Медитерана, урбаних тензија и асфалтних испарења, колико и од метафизичког трепета што наново буди древност чак на десакрализованим стазама савременог човека, у његовим страховима, тремору пред Ничим. Обнова класичних поетских форми, и самог Законика као сакралног обрасца, носи значење враћања пластичности и пуноће праузора, који искупљује разглобљене митеме и замор епохе, обогаћујући примарно устројство језичким преливањем, детекцијом епистемâ дубинских временских наслага, слободним налазима размене слика, склапајући тиме штит саздан од шифре "задатог света" и творачког импулса, поверења у древност као и картографску отвореност непознатог, откривалачки неизвесног.

Крајња ***неконачност,*** у којој пламте земаљски вртови, ватра и ништа, и крајња ***неокончаност*** примицања узорном, метафором постојања као Књиге, Писма, чине рашчитљивим поетску и медитативну свест о томе да у сазвежђу духовних инстанци ништа није сâмо, једнозначно, непомично, па то није ни палимпсестна судбина речи, уметности, Слова. И божанска ћутња, и космички недовршени акорд, и бес буре и неми шљунак стазе, тишина топчидерског храста, у Лалићевој поетској артикулацији садрже значење далекосежне уобличености животних веродостојности и свечане, потресне духовне чежње, анимираности која харфичном озвученошћу сажима егзистенцијални ужас и виталистички занос. Религијски, жртвени патос и филозофски дрхтај. У језику, божанском сасуду, и "страсној мери", суштини песничког заноса светом - жудњи сваке коначности према бесконачном.

Не бити увек и сасвим овде, у личној причи и садашњици, претпоставка је надасве слободног, миленијског покрета, који се у делу Миодрага Павловића остварује као зрачење непрекидног контемплативног присутва. У ***зрачним везама*** његовог опуса, ваздушним копчама, зачиње се и везује структура песме чија је херметичност истовремно отвореност у најшири, издвојени, нелични аспект тајне живота. Поимати песму у чистом озарју духа, заронити, шта више, у сам дух, простор ***неба у пећини***, који самоћу не чини изолованошћу, већ прочишћујућим заокретом од наметљивости бучног и хаотичног доба, значи спознају простора у коме дисати зрак слободне васионе исто је што уистину дисати,

спиритуалност саопштавати у књижевној јасности и одговорности сваке речи и појма, мислити, изрицати и волети свет - уздижући га током и значењем његовог властитог цивилизујућег покрета и чина. Стваралаштво је ту унутрашњи обред који, призивајући из даљине ***облике стварања***, негује вредности које подсећају на етичност великих сфера духа, што, мењајући и размењујући своје откривалачке форме, скидају велове и руше кулисе света окованог безнађем речи и ослобађају га за хоризонте најближе мекоти и дугорочним видовима сазнања. Певајући са уздржаношћу, која претпоставља извесност свеприсутне, збирне мудости - речју која ћути "да се сачува лепота" - Миодраг Павловић низовима својих књижевних форми, од лапидарних до метафизички развејаних, од поетске нарације и поеме до филозофске и песничке елипсе, сугерише да је истина увек различитост од устројства истине, сумња претопљена у сродство супротности које се споре, и да је промењиви тоталитет односа једног дела у суштини преносив и преобразив језик отпора самозатварању, путовање у нов облик песме чија вилинска претпоставка у тајну светог склада упреда језу свести о неминовности пропадања колико и усхит што управо у свету форми препознаје своју космичку природу, која, уздигнута од трошне егзистенцијалне подлоге, песму чини саучесником и савременик васељенске мелодије, у којој ништа не пропада, "само се обнавља".

Поетска реч као битност, и форма као вид антрополошких и културних пресека, у Миодрага Павловића блиске су фантазији духовног уобличења материјалних простора и временских сегмената који се могу саставити и раздружити, а при том носити у себи скривену, невидљивим заокружењем тек назначену обзнану свог високог смисла. Стваралачка зебња тако представља нови вид катарзе, која оспорава идеју тоталног дела, коначног устројства, апсолутизоване метафизичности или телесности - не само света већ и света речи. Игра широких планова стога у овој поезији надилази по себи значајну линију речи-логоса што филтрира осећај суштинског, непрекидно је допуњавајући новостима из сфере универзалног искуства, открића природе, епифанијом филозофског, естетичког, или мистичког сазнања.

Поезија Миодрага Павловића је путопис душе, флуид исписа самог духа, који покреће видљиве странице најдревнијег креативног блага, античких, источњачких митова и хиландарских списа, анале европског и балканског тла, и то чини из самих археолошких средишта и вирова, осликавајући и свежу, још

неиздиференцирану меру супротстављања споредног и виталног, што у песниковој испрекиданој саги о савремености размењују улоге и важност, освајајући, у новој компетицији, нове облике трајности, значаја и значења на универзалној лествици духовног искуства на којој траже своје место.

Пројекат овог ***темељног одговора времену*** - похвална песма свету колико и "моћном племену облика" - упућује на то да доћи до првобитних облика истине, многоструких културних пресека, што лепоту саздају и очитују као стваралачку неопходност и антрополошку релевантност, постаје етички смисао ових хододарја, у којима се и цивилизацијски корен и помак указују као распознатљив ***духовни бројилац*** са којим будућност рачуна као са постојањем извеснијим од произвољности и заводљивости виртуелног. Откривати га уздржаном страшћу, зрачним мрежама ума, самилошћу "супротној алгебри љубавног чина", већ по себи представља цивилизацијски чин. Љубав на дуги рок, која лепоту света уздиже "као путир", творећи песму о њему као свето место, пагоду, дом свих његових реликвијâ. Вишезначну и вишеспратну, на више видика и водâ, митску планину и храм, слојевито налазиште вредности предодређених трајању. Отисак одапетог звука у тишини. Или отклон вишегласне тишине у свету речи.

Верујем да су дубоко у ***корištu нашег језика*** положене постељице његове најлепше, вилинске песме, а да је она изнедрила индивидуалне песничке системе који не само што означавају већ готово да и окончавају један песнички век. Распрснуће језичке материје, која прати расуло ауторске кохеренције - у ексцентричним експерименталним и сензационалистичким поетикама, у напору поновног одређења позиције лирског субјекта, у трагању за осетљивим лирским перспективама, тој почивци песме у вибрантној матрици речи, у сакралном, тихом или еротичном њеном набоју, у свакидашње озареним, или аутоиронијским, често метапоетским угловима преиспитивања песме, у језичким скоковитостима, на различитим нивоима разглобљене синтаксе - казује да поезија увек бележи нове и замашне искораке и покушаје, да јој је потребно и посве лично, локално, живо, екстремно, фрагментарно, вишеполно, хибридно. Нови заноси, трачнице, школе и школице.

Шкољке, све самље.

Тишине, у језичком панциру, све издашније.

УСАМЉЕНИЧКИ ПЛАМЕН

Дошао је као готов песник, са талентом и програмом, говорило се поводом преломне појаве Миодрага Павловића, педесетих. Значајни ствараоци своју изнимност, дугују, верујем, више једном одлучујућем гесту, значајној одлуци и опредељењу, него манифесту. У посебно ретких могло би се говорити о ***стваралачкој визији.*** Унутарња светлост која у таквом подухвату учествује, мењајући степене и боје свог спектра, наизменична претапања екстремно сложених спознаја и увида у ***цивилизацијско искуство творења***, у Миодрага Павловића уистину је сроднија посвећеничком пламену него манифестном оглашавању.

У клими 20. века песник је усамљеник изгубљен у мноштву, а велики песник, изузетне вокације, указује се као сам према јединственом. Превратни парадокс Павловићеве модерности није инспирисан ослобођеним и испражњеним писмом времена, отвореним безграничној вољи за експериментом, већ иманенцијом духовног и стваралачког реда, којом се заобилази несуштаственост, оно што, како стоји у предговору култне ***Антологије српског песништва од 13. до 20. века***, "не води у мисао, у сазнање".

Песма, дакле, за Павловића, није метафора живота, његових свакодневних неизвесности, како нас уче тумачи модерне књижевности средине века, већ самог ***изворног текста постајања*** (Хамваш), који по себи представља сазнање као метафору стварања, о којој нам пре сваке песме, на њеном апстрактном прапочетку, говори живи организам књижевне традиције, али и универзалност баштине, пројект културне археологије, филозофије, мита, антропологије, естетике, што нас не сучељава са временом какво знамо, као стагнацијом и опадањем, већ живом, имагинарно рашчитљивом творевином духа, коју настоји да нам приближи и у њој остави и свој поливалетни запис, као знање о човековој суштини, стваралачкој бити и трајању.

Поетски говор Миодрага Павловића, који емоције и у поезији замењује духовним спреговима најразличитијег интензитета, густине и прозирности, као и његова стишана и одмерена реторика мудрих, која бира поводе и саговорнике у есејистици, обухватајући, ипак, миленијуме и векове као највеће откивалачке празнике естетичког и духовног реда - творе особени вишеслојни дискурс који би се могао назвати и надличним и наднационалним. Из њега су искључене

индивидуалне и колективне емфазе и општа места, а функционално и парадигматски покренута симболика древности и културе овог тла, као знак високог потенцијала у универзалној, екуменској равни естетичких и духовних значења. Такав говор у првом реду је близак европском и планетарном говору човека културе.

Пристигао из залеђа времена, читајући га лако, са знацима непристајања на његове кодове артикулисања празнине, Миодраг Павловић је у култури свог народа високо валоризован, али у основи, усуђујем се рећи, готово непроникнут.

То и није необјашњиво.

Тренутак илуминације, то је виша црта, веома велика радост у писању. ***То се догађа с времена на време***, записао је негде Чеслав Милош. ***Тачка усклађености свих тачака***, рекао би Октавио Паз. Од тих илуминацијских тачака, свеотворености света суштина и његовог обликотворног промишљања, сачињено је Павловићево дело. У појединачним остварењима, и у целини.

Веома велика, и висока, радост у читању.

Март, 2000.

ПАСОШ ЗА СВА ВРЕМЕНА

Гестом личног одабира из грађе што покрива пола столаћа стваралачког активизма, а под захтевном паском јединствено исцизелираног ауторског знака, склопљена су, у оквиру Сабраних дела Миодрага Павловића, три тома поезије као одраз укупних креативних настојања и магистралних токова ове поезије, која је, мењајући временом своја мотивска поља, интензитет, расположења и форме, остајала доследна властитом концепту модерности: лишена ефемерности и субјективизма, увек у кооридантама проницљивих погледа на плејаде илузијâ о такозваним стварностима, у промишљеним и рафинованим одазивима на зоне непрозирних и непролазних истина света.

Готово ригидан, и управо зато што такав јесте, избор пружа синтетичку и убедљиву рекапитулацију ове поезије, увид у максимално приближена питања којима се током пет деценија песник бавио - суочен са располућеностима бића света, разилажењем визијâ које се опиру покровитељству целовитог уобличења - припадајући самим коренима универзалне духовне тековине, и њеном сучељењу са феноменима културе, мита и поезије у секуларним развођима и историјским расапима, на фону живог ткива времена. Но прегибима креативног промишљања Павловић испитује и природу својих запитаности уопште и природу својих уметничких посвећености, иако у средишту његове валоризације никада није размишљање о књижевним правацима или школама, већ ***свест о духу*** - о потпуности која происходи из метафизичке будности и дивинације живота - тој пресудној спони индивидуалне духовне суштине са суштинама света.

Спремност са којом песник подрива општи тлоцрт дела и расплиће мотивске и формалне низове поетских творевина насталих у различитим периодима, да би их понудио у фином седименту, преобрађујући и сам чин селекције у платформу нове креативности, говори у прилог самосвојне истраживачке оптике, сажете у једној разговорној опасци: "Ја сам се трудио да пишем поезију свог израза, а да ли ће се она сматрати модерном, модернистичком, било ми је прилично свеједно". Књижевну самобитност песника давно и умесно је нагласио Зоран Мишић, назвавши је ***константним поетским темпераментом,*** који је, додајемо, током времена умекшан ширењем ауторске визуре до нових премиса, мисаоних и искуствених противречја и новог израза.

Природа и духовност, митско и историјско, сакрално и дневно, као пројекција поетске дијалектике у којој се онај што пева и оно што пева прожимају, чине песму дијалогом који је, и када евоцира ***ӣразначења,*** једнако жив као и сам песнички језик који се константно мења и развија као својеврсни интерактивни отпор самозатварању. Акцентовање пак новог у избору, песмама познијег раздобља, сугерише да је коначна обзнана смисла немогућа, да довршеност Дела не може постојати у сталном спрегу статике и динамике поетског хабитуса, који је, и овом приликом, изложен драматургији преобликовања, иако у основи не мења ауторово уверење о значају духовног доживљаја, где "мотрење себе у кули" указује на поимање стварања као спој древног и свевременог духовног афинитета у великој и недовршеној песми Духа.

Стваралачка зебња овог поетског света густа је, чулна. Његова љубавна воља пак од чистог је етра, са енергијом која прочишћује и преображава, враћајући се идеји да је у древности, ерозивној и еротској равни космичког и божанског ентитета, могуће наћи сажетак већег броја истина у исти мах и управо њима имагинирати извеснију будућност, а трагањем за обликом рашчитавати све створено па и само стварање, коме је, изван лавиринта буке и хаоса, у овој поезији намењена улога култног чувара реда, или оног најбољег у нама. "Одмор у тајни", мистичност међустепеника, "слава наличја", јаве и сна, стога је искушавање мисли о свету где је светлост све краћег даха, али и вишезначности саме речи међу брзим, утилитарним трачницама света. Павловићев наук о души ту се указује као сложенији и загонетнији од привржености ма каквим конкретним артистичким програмима, јер спиритуалност и сакралност његових предворја и централних поетских дворана негују посвећеност коренима и продужетку живота управо као и антрополошка, религијска, филозофска потка ове поезије, саздана као лествица елементарних вредности постојања ***(Искон),*** или као својеврсна песничка академија, у којој су песме-путописи прожете митемама хеленске, балканско-словенске древности, као и фрагментима европског духовног наслеђа. Паралелна пак поема о ратовима, новим и недовршеним катаклизмама (***Извор),*** налази супротстављени ехо у антологији поетских епифанија и откровења***, шифри од речи***, која и није реч већ мисао, или љубавно сазнање о томе колико би свет "могао бити пун достојанства када би то заиста усхтео".

Поетско-прозни фрагменти религиозног и филозофског надахнућа (***Исход***), урођени у криптотекст метафизичког

озрачја, где тле поузданог измиче пред снагом и заумом писма, сјајем Слова - тог "опита са језиком творца" - дају посебан печат трокњижју, отварајући замамне, каткад непрозирне странице овог опуса, као ослобођену, најдубљу реалност поетског света, о коју се ломе поетске конвенције и путокази, и где искључиви водич постаје свест о Речи, која, у поезији увек више од вербалне алатке, представља, посебно у овог аутора, збир хоризоната, исходиште из "клопки времена", спој језика и оних ревелација што потичу из најимпозантнијих сфера човекових посвећености. ***Језик-памћење***, ***језик-знање језика̂,*** ту устаје из своје дубине, сам пред собом, свечано узнемирен и зачаран, као ***језик стваралац***, који превазилази поуздане ослонце и расклапа своје темеље, окушане метафоре и метаморфозе, прометнувши властите светове, таму и светлост говора и надахнућа, у узбудљиву ***језичку стварност***, тегобу и мистику рашчворења стваралачког почетка, као увек другачију, преимућствену разрешницу, недоступну оном ко се није "родио под знаком".

Као дубоко подстакнут стваралац, Миодраг Павловић завршним потхватом решава жива, увек савремена питања стваралаштва, у менама језика душе и унутар саме вербалне магме. Но, истовремено, попут зналца древности, у далекосежну мисаону симболику он сплиће и афектуозну бригу за трајност писма, унапређени живот форме, склапајући импулсивни енергетски круг као заштићено добро у коме је значење симболичких система, артикулација духа, у могућности да и саму збиљу преобрази и уздигне на ниво одбране од потопа. Јер "Облик пун чежње да себе и неког другог роди", у основи овог писма, вид је компетенције и писмености којима се, ***у озрачју знака***, стиче пасош за сва времена, будући да поредак света, у семантици баштине, зависи превасходно од човека духа.

Кроз време се наиме, како каже песник, може летети крилима, али уместо тога, "могу се давати знаци". Разлике су јасне, чак и кад су миленијумски несагледиве. Међаш који на то упућује свакако је, и суштинским и исходишним дометима, ово разуђено и мудро дело стваралачког континуума, успона и унутарње различности.

Дело разлике.

Новембар, 2001.

Васко Попа

ГРАНА ПЕСМЕ

Грано израсла из слемена поноћи
Нагнута над саму ивицу мог сна
Да ли ћу те домашити

Пружио сам једну руку

Грано над стубом пламена
Што ми се из главе узноси
И открива ми те
И мене с тобом у нестајању спаја

Пружио и другу сам руку

Грано с лишћем што говори
Речи застале у мом сну речи водиље
Речи без којих ми буђења нема
Да ли ћу те домашити

И трећу сам руку пружио

Да ли ће бар овај зов
Док нисмо сагорели грано
У празнини корен ухватити

Из збирке ***Кора.*** Нолит, Београд, 1969.

ЛИШЋЕ КОЈЕ ГОВОРИ

Сунчево и месечево језгро у песми Васка Попе не потичу из реторичке обичајности. Разобличујући празнину у коју бачено је биће, влат жудње и ништавности, Попин стих на истим осама везује своје знаковне чворове, учећи речи да дејствују снагом магијског средишта: не повлађујући уходаној идиоматици, не повлачећи се пред немогућим.

Метафора, демијуршка алатка, која ***разара*** и ***ствара,*** владарка је мајсторског писма којим песник - творац света у коме речи су свет - одбацује и наметнута и копнећа значењска поља. Памтећи коренско са језичког стабла, она измиче поравнавајућем жигу матрице, и неодвојена од вербалног хаоса у коме настаје, обнавља горду невиност новог замаха у замкама егзистенције, њима упркос. Као да су ***кости свих времена*** сазване да се месо, ***неко снежно месо,*** на њих хвата - песма своје поприште изводи из бојног поља света, прозирно и за његову несношљиву неусаглашеност и за антропокосмички алфабет на коме почива реалитет речи.

Као сеизмограф ране у духу, Попин поетски манускрипт бележи потресе у преварама света, открића да нас за животне феномене везује привид од којег су саздани, а у артистичким формама заводи тежња ка коначној извесности, склоништу непробојних облика. Поноћни освит Попиног стиха стога је видело које уистину види, "не сања". Његова метафора "дивљу" мисао о незамисливој целини чини двоструким крвотоком изгубљеног и наново рођеног, ране и сновидне звезде што у њу пада, перспективом што, коегзистентна са стварношћу, без реторичке обмане и емотивних фалсификата, чистим резом опкружујући многозначност бивствовања - какво јесте - предочава га и какво није, какво не може бити. Метафорички одливак света и мисленог рефлекса сажима више поетских сезона, више статуса и видова егзистенције, елиптичном петљом увезаном око реалности-ране, саме људске твари у ткиву духовних зенита и маштовних предела - грађи чији је склоп, несавршених својстава, изоштрен окуларом управљеним ка планети нашег бивања, што би без ове усредсређености била тек баштина расточена у равнодушности времена и речи.

Но поетско сазнање, као ни друга, није апсолутна новост, јер не заборавља поруке језичких пулсација којима је зачето. Попин идеограм стога, иако налик цвету челичне магнолије, није статичан, већ пристиже са лозе језичког ходограма, из саме језичке плоти свог генетског стабла - ***звучне гране -*** којом песник

промишља идиоматску загонетност ***Златне јабуке***, језичка и имагинативна поринућа што од давнина збацују ***задашу*** стварност речи. У ***Кори,*** ризомска структура језика подстицана је емотивним набојем што даје ***зелено лишће стаблу од пепела.*** У ***Усправној земљи,*** њу храни ***млада лепота поноса,*** колективни енергетски колектор спрам кога се, као супротност, оцртава ***месечарска сигурност*** чаровитих индивидуалних откровења.

Херметичкој снази Попиног лиризма најближа је ***грана са лишћем што говори***. Метафора књиге уклесана у метафору постојања, идеограм раван ходограму, спасење не само индивидуалног Ја у ***бићу промене***, већ и сржне природе ***бића метаморфозе***, игре преображења у играма постојања. Заустављеног ривалства Ја и Ти, у коме песник, једно са својим творевинама, измирен са собом, једно је и са другим, са светом - не престајући да буде међу световима свет, и он сам, аутограф у дну слике која је дело ***треће руке***, једна ствар у два вида: саздајна структура поетске речи у саморазорном времену. И запис о поезији, и ткиво песме-опсене, у којој нас одржава сигурност у стварању, несигурност у постојању. Мислени филигран жеље-ране на метафизичком залеђу свакодневних пејзажа, расутих у конфликтним димензијама истог: ништавног и чудесног.

Потез јасне, тестаментарне, аутопоетичке дубине:

У празнини корен ухватити.

Јун, 2001.

Реч (о) Мусапију

ЗАДОБИТИ СВЕТЛОСТ

Орфејеву главу, вели легенда, таласи су донели до Лезбоса, откуда потиче ехо лирског певања. Растрган је и древни човек-бог, Паруша. Отада се траже песма и свет, дух и тело. У рефлексу уметности - рашчињење је праг новог обликовања, и најразличитијих тумачења и постварења што се споре око преваге стварносног и имагинарног, веристичког и концептуалног, емоција и интелекта, симболичког и несимболичког, лингвистичког и метафизичког. У анализама уметничког дискурса питање није ли подела "између нечега што се зове теорија и онога што се зове поезија само призвана носталгијом за митском прошлошћу, када нам је поезија говорила из срца" (Марџори Перлоф), призива нове питање: где је срце поезије у епохалном осећању распршености и празинине с краја века?

Можда у самој лири, коју је Орфеју поклонио Аполон, а Зевс ју је, на молбу муза, похранио међу звезде, у вечност. Као да отуда вибрирају вишеструни гласови поезије Роберта Мусапија (1952), поникле из блискости са одсудним значањем тежње за апсолутним гласом што зрачи из судбинске књиге италијанске поезије и дела Дина Кампане, ***Орфичке песме,*** објављеног 1914, када је рођен Марио Луци, а са њиме, ван бучности авангарде, као језгро савремене италијанске лирске традиције, дотекао контекст поетике Мусапијевог палимпсестног писма, његове ***песме- таласа.***

У бесконачном бродоломништву ***фрагмента говора и света,*** мењајући боје а наглашавајући конзистентност архетипа стваралачке матрице у овој поезији опстају ***бескрај таласа***, али и ***талас-град***, фреске насеља, античких логора, савремених градова, и непромењив жртвени удео бола у обнављању вечне свежине стварања, због чега Мусапијеве песме-поеме уланчавају лирски одјек ***рањености материје*** и ***отпорност елемената*** (воде и светлости), потхрањујући чак епску конзистентност облика као стваралачких карика, исто колико митску тамнину у којој ***ирационално*** и ***рационално*** непомирљиво али трајно настањују исто биће, подстичући имагинацију да попуни напуклине урне/чаше од пепела, крви и леда, из које се наново рађа и одлази у непознато рањени усамљеник века, остављајући за собом арију чежње, описану празнину, песму, после које, као и

после сваког успостављеног облика, ништа не може бити исто, оживи лишће и у светлости се, бар на трен, склопе машта и свет, чије кретње, са инстинктом трагаоца за тајним местом њиховог сусрета, и филмском техником реза и продуженог кадра, прати овај песник вишеструко оглашеног модернитета.

У медитеранској благости археологије звуковних наноса, Мусапијевој поезији блиско је Лалићево слово о винчанском трагу у иловачи и снага анихилације и афирмације мора/бића, али специфична Мусапијева зрачна мелодија, поновљених и допуњених лајтмотива, срока вечних и разбијених таласа, испуштених и наново пронађених слогова, потврђује и привилегију песничког писма као ***есеја о човеку***, ***као дискурса културе***. Он је у данашњем времену потврда не само лепе чежње за ***уметношћу говора*** већ и неопходности говора као ***уметности слушања***, без које Мусапијев дискурс не би могао развити своју ***дијалошку*** и ***симпозионску*** реч, нити спрег древности и актуалности, ***страну времена хекторску и оторну/ у својој дражести и свом милосрђу.***

Са живим дотоком савременог набоја, ова поезија похвала је драгоценој руди из утробе говора сећања и говора визија, архетипског бића поезије, откуда је проистекло и ***То слово*** Миодрага Павловића: "Длан који иде испред нас/ длан који нас води/ и гледа/ милује нашу влас.

Стога ***Не допрети до певања,*** за Мусапија, исто је што ***изгубити светлост, умрети.***

Данас, када му се у Вршцу додељује Европска награда за поезију, славимо тренутак када допрети до песме значи: задобити светлост, живети.

У Вршцу, 5. марта 1996.

БОРХЕС : ШАПТАЧ ТИШИНЕ

Речи његовог језика лепе су и страшне, као жар. На самом рубу пламена и прождирује таме. Он сам, шетач спиралом неосвојивог времена, врхом штапа дотиче крв земље. Рујност и шум. У зеницама, иза маске капака, најближа боји заласка - визија која ослушкује дарове ноћи.

Ту, између врха штапа и зенице, расте песников хлеб.

Без труни легенде о тамном вилајету: ако уђеш, кајаћеш се... Ушао си - извесност је коб. И захватио.

И то је ***извесност коби***.

Увек једно, из мноштва, једно између свега другог, једно што излило се из другог, и у непомирености свог Другог, и свега другог, жуди за каскадама преосталог смисла. Лови им утве, у језеру огледала. Изрони изречено, из неизреченог - као благослов. Или тек оно што се дало изрећи - као казну сагрешења за пут којим се откотрљала лопта. Потпуност. Тајна језика, изнова растворена у дубину. Универзум обојен опадајућим латицама универзума речи, у чијем лавиринту велики освајач заточеник је руже.

Шаптач каталога самоће. Заробљеник књига.

По сенкама речи памтићеш њихање тамнице, присне и опште. Свако Ја се у њој сребри судбином огледала. Свуда си дакле Ти. Талац крви и списа, из чије писаљке сипи песак, натруњен ретким звездама, готово прозиран, не прекида линије којима га води рука рониоца снова. Збија кругове, прибира остатке, рубове изговореног, пепео и прах. Злато почетка.

Бачено у очи, наслеђе самице и не чини се страшним. Само му треба прићи кожом детета, погледом што познаје вишестолетне боје прошлости, и исто толико боја будућности.

Јер је хиљадуока баштина, и завојита је сен њене надолазеће куле.

А страшно је оно што и беше страшно. Што одувек беше.

Неизвесност неизговорљивог. Након сваке смрти времена лозинку растапа у енгиму.

Вечити покушај: Ко сам, где сам Ја?

У њеној ковини близу су једно другом снови и кључари снова, као ноћ и јутро, иако то не знају. Не виде се од образине, непрозира, од густог мора сливених кошуљица говора, у коју и писар ове ситне књиге ставља перо.

Као прст на усне од песка.

1996.

ДВАПУТ НЕСПРАВЉИВО

Прозирност света, попут ствари у ишчезавању, иза којих остају сенке, катастрофа наших свакидашњих живота уливена у општу катастрофу, па и катастрофу смисла, у делу Јовице Аћина, које увек ***промишља*** колико и ***измишља***, поставља питање могућности опстанка и опстајања, и Човека и његова Дела, па самим тим и књижевности, њених континуитета, функција, њеног покрића, ако не суштине, питање њене садашњости - сред опустошеног света наткриљеног кривотвореним и коначно утопљеног у сенке сенки - али и питање њене будућности, ***раста сенки***, колико и усковитланости прашине, из које, по религијама, теоријама уметности и стварања (а судећи и по стваралачким опитима овог аутора, предоченим у ранијим књигама) - може и ***настати*** свет. Нестајање је на тај начин подлога настајања. Па и ***црне копије***, сведочанство о ишчезлом оригиналу, у књизи која управо о њима говори, истовремено постају доказ о јединој преосталој аутентичности, несумњивој непатвореності ***микрохаоса,*** растројства живљења. Тако и поглавље о "прашинарству" и сложени одељак "Спојени судови" из Аћинове књиге ***Дуге сенке кратких сенки*** (Свјетлост, Сарајево, 1991), указују на садржину и левак стаклених посуда у алхемијском процесу у коме ври и кључа - чудовишним и ослобађајућим прочишћењем - пратвар, и њено могуће уобличење, њен сан и истина о себи самој, фантазија и збиља творaштва у стваралачко-рушитељском опстајању и рачвању које све чвршће опасује Аћинов опус. То је универзум сведен на џепни формат ***света у запису***, чији ***микро*** и ***макро*** промери вазда, у смисленом погледу, бивају очитовани у двострукости, као посведочење ***алхемије***, тог воденог жига Аћиновог књижевног писма, присутног на свакој страници и у свакој равни његове књиге: приче, есеја, записа, аутоматског текста, огласа-призива, фантазије-одзива, страха, кошмара, фантазмагоричног испуњења којим нас засипа изгубљени, спаљени свет слова, пронађен у неким новим, накнадним, даљим, сада већ алхемичарско-компјутерским сазвежђима, храњеним ипак живим месом једино преживеле и једва преживеле ***упитаности*** и ***патње***, што су подједнако суновраћене у амбис ишчезлог, колико и недосегнутог, непотпуног, фантомског дела, извесно-неизвесног, пред на неодређени рок одложеном катастрафом.

Магија Аћинових спојених судова подсећа на слепоћу и видовитост Попиних спојених небеса, изнад којих и испод којих

не постоји тле, а чији је проточни левак, и поред свега, у мајсторству сенки, ***лични бескрај*** - "Од главе до пете и натраг"- како каже песник. Или, како гласе завршне строфе ове Попине песме: "У зениту сводиш сенке/ На њихову праву меру/ Учиш их теби да се поклоне/ и у поклону нестану// Ходаш овуда и данданас/ Али се од сенки не видиш ("Мајстор сенки", ***Споредно небо***).

Ни једном од ова два суда, нити само једној страни воденог знака, не може се до краја у Аћиновом сазвежђу поверовати - ни стварању ни уништењу - будући да су увек потребни и ужас и блаженство да би стварност ишчезавања и димни сигнал жртве паљенице (умилостивљења силе стварања) изаткале своје сенке и потврдиле их претњама противних светова свог заједничког стана. Никаква гаранција тих потврда, међутим, не постоји; није ли оригинал предодређен копијама и кривотворењу; и није ли тај "мали малецки свет", предодређен хаосу и неуређености, истовремено и нови бунар оригинала:

"На гротеске света ваља одговорити гротескама из своје руке, нагонске, чија мистерија не зна разбор поретка, његовог морала, његових молитви. Не клечимо. Ни пред собом, какви смо били... Захваљујем неизрецивој наопакости, и ужасу који ме претвара у бегунца и изгнаника у свему, и проклињем их оним што нам је суђено." ("Изјава захвалности", ***Уништити после моје смрти).***

Две неуралгичне тачке - знања и измишљања - подједнако су и симултано угрожене у мистичном и тврдо зиданом Аћиновом замку - заблудама, са једне стране, као и сумњом да се може досегнути јединственост и неповредивост веледела, тј. природно неосипање стварања у свету осипања и кривотворења. Нарастање непознатог, у слову о другоме и слову о самоме себи, знање претвара у фантазију, а интимне опите завођења у затамњивање идентитета, у двојство, у баланс између две речи, ништења и стварања, између два ега, два бића и два ништавила, муке непотврђеног постојања и муке самоисказивања, бекства из немуштости у реч и изгона из речи у немуштост ишчезавајућег света. Баланс између есејистике и поезије, тајног коауторства у подножју ових списа што нестају, лете, и у претећој метафори коначне катастрофе се удружују као ***отпаци*** и ***окрајци*** негативног пола, опадајућег, ништећег, с једне стране, и ***супервизија***, трагова о постојању, копија у порасту, са друге.

Читалац је препуштен јави хетероклифног, горчини фактографије, али и сладострасном испијању кошмара из самог сећа. Критичар пак изазову да одговори једној или другој ивици писма, поетици фрагментарности или практикуму спојених сумрака светова, рационалном поткресивању или сновидовном надопису. И један и други би, по свему судећи, праву меру рецепције исказали лативши се песничко-есејистичког пера, и хитро, али размишљено и по својој памети и надахнућу, отписали Аћиновој поруци баченој у трептај компјутерских звездица на тамном екрану.

Одиста, треба устврдити да, испијајући до краја сваку реченицу из космичке боце која нам је добачена, ни једној до краја не треба поверовати. Чак и када нас тако присно побуди и потресе као она белешка о спаљеним књигама, на пример.

Како читати спаљена слова?

Просто, по њиховом трагу.

Испод приче о црним копијама морамо знати да је вријућа алхемија оставила свој белег: неухватљивост и непоновљивост споредног (личног неба), и кошмарну мрежу што врви из магистралне паклене посеклине, коју бисмо желели да осећамо мање присвојивом. Између воденог знака невидљиво утиснутог на папиру и пепела спаљених страница титра дивљи, чист, новопронађени алхемијски мирис.

Ушмркавање могуће и дозвољено. Права придржана.

У томе и јесте суштина алхемије. У двоструком. Али и у двапут несправљивом.

1993.

Ана Ахматова

*

Кад лежи месец ко скрајка жуте диње
У углу прозора, а свуда запара,
И кад су затворена врата, дом зачаран
Ваздушном граном од плаве галциније,
И кад је из шоље глинене вода хладна,
И снег пешкира, воштана свећа у кући
Гори, ко у детињству, лептире скупљајући,
Заглушује ми речи гром тишине -
Тад се из угла рембрантовске црнине
Нешто одједном склупча, па се брзо скрије,
А ја се не тргнем, ни страх ме чак није...
Усамљеност ме сплете мрежама жестоко.
Гледа ме црни мачак, ко векова око,
И двојиник из огледала неће помоћи.
Слатко ћу заспати. Лаку ноћ, ноћи.

Ташкент, 1944.

Песме, поеме и есеји. Избор, превод, поговор и коментари Миодрага Сибиновића. Паидеја, Београд, 1999.

ЛУНА И ОЖИЉЦИ

Тежња да се призове прошлост налик је покушају детата да обухвати лопту, пише Јосиф Бродски. Прсти незадрживо клизе.

Једнако је и са покушајем да се допре до смисла постојања.

У делу Ане Ахматове, које без престанка замеће дијалог љубави и смрти, допирање до форме која тај смисао непосредно исијава, готово да је пресудно. Реч је о увек новом започињању, паду и успињању. Науку стицаном трагом искуства, које брише готове формуле, и наново успоставља језик губитка. Говор ожиљака, којим је могуће изрећи време. ***Зашто је овај век гори но други? Само/Што се, у жару туге и немира,/Са најцрњом дотако раном,/Не успевши да је исцели од додира***, кажу стихови Ахматове из 1919.

А месец, налик кришки чарџујске диње, из песме написане 1944, само ће се за трен заплести у зачараност, јер дотицај предмета у спарној ноћи, и одаја уловљена мрежицом самоће, хитро одашиљу капље двојног говора. Призвана пуноћа и белина детињих призора оглашавају размере недостајућег, на начин на који у глиненој шољи није осликана тек доброта воде, већ и сама жеђ. "У Ташкенту сам први пут осетила шта у врелини жеге значи хладовина и жубор воде. И сазнала сам још шта је то људска доброта : У Ташкенту сам била много и тешко болесна", пише песникиња ("Укратко о себи", 1965).

Ипак, ништа у песми, забележеној у време избивања након опсаде Лењинграда, не сведочи о оној могућој Раскиновој "грешци из осећања", где би један умиријући час заклонио пукотину, успостављену на фону ***рембрантовске црнине,*** као понорни ехо позледе. Налог прве "тврдине" зрелог лирског гласа и јесте укидање произвољности, имагинарног околишења у настојању да се речник усагласи са драматиком искуственог. Песма Ахматове опажа тачно, упркос могућем мноштву асоцијација. Самоћа у њој остаје што јесте, јасна пред "оком векова", одзвањајући као срце више пута прогнано, одевано у црнину са толико бројних и дубоких разлога да је она постала његово космичко двојство, велика ноћ самоће, и његова анатомска суставност. Његов бат.

Једноставност детаља твори призор где, далеко од вољених, и са бригом за њих, увек са новим "венчићем за умрле", песникиња саздаје невидљиве чворове ритуалних лестви које повезују светле и тамне прагове искуства, оно висинско, са којим је понорно истоветно. Лирско дешавање ту није друго до

пробијање тунела, "гром тишине", пролом у смисао. Документарност и чин, удес раван подвигу, усамљенички су одговор дубини још једног бола, где стоицизам и спритуалност дишу исти зрак. Познати стих из 1939: ... ***тешко ми је много, стално,*** као могући лајтмотив, оцртава природу писма где тамно улегнуће, и потицај, прихватају и ову песму као диспут ране, смрти, и поносите, неуплакане наде. Песма, стварност по себи, и њена витална структура, истичу нераскидивост живота и поезије, да би у целоживотном песникињином делу саздале аутентичан одговор губитку, поразу уопште. Не само као идеалну форму која се опире хаосу и ништавилу, већ као ***удео живота*** у потци писма, равноправан рембрантовској тами срца.

Подсећам се сведености "нефикцијске прозе" ***Лаута и ожиљци*** Данила Киша, која, уз одмереност и лирску чврстину, носи и запитаност о томе шта књижевност јесте. У причи је одговор преписан са инстумента који упија вибрације времена и простора, јасно распознаје благост и суровост климе, и жедна влаге, када је упије, тачно оглашава ***свест о разлици***. И уметност, како младоме писцу тумачи свирач на лаути, руски емигрант Николај Алексински, успоставља равнотежу две противречене силе, две равноправне мисли: теме умирања, и налога да се осмисли живот. Мора, уз то, пренети и "нешто од доброте, нешто од сазнања". А то је могуће, ако је, ***свака написана реч као постање.***

Оно што у књижевности представља вредност документа, у Ахматове је дијалошки ослонац равнотеже што спаја слогове постања, живот и стварање, жеђ и доброту воде, одгонетајући и шта је за ову песникињу поезија: ***Један величанствени цитат.***

Новембар, 1999.

Лилијана Вутерс

*

Мој господар је мерач речи.
Он ми каже: ништа не вреди као празна страница.
Мастило прља папирус.

Господару, истина је.
Знам да ће моји свици бити прашина,
да ће се моји списи избрисати.

Ипак, моја улога је да именујем ствари,
па макар трајале један дан или пак хиљаду лета.

Именујем, дакле, јесам.

Именујући их, кажем себи да ништа не постоји,
али верујем да постоји.
*
Археолози,
ево рушевина Библоса, ево
зидина Јерихона.
Зачепите уши, трубе
још трубе. Јерусалиме,
ако те заборавим, нек ми се језик осуши.
И тебе Тенохтитлане, и вас, Хирошимо,
Картагино, Вавилоне, Дрездену.
Тражите, археолози, тражите добро
двадесет сестерција које сам имао у руци
и цвет незаборавак претворен у пепео.

"Скрибов дневник". ***Угарак***. Изабрала и превела Мирјана Вукмировић. Просвета, Београд, 1999.

ЧИТАЊЕ ЗАТВОРЕНИХ ОЧИЈУ

Поезија, увек имагинативна, предодређена је за пробој у неистражено, који најчешће везујемо за неизвесност и тајну будућности. Лилијана Вутерс (1930), Фламанка која пише на француском, како предочава књига изабраних песама у преводу Мирјане Вукмировић ***Угарак,*** сугерише уверење да смо тек слог моћне древне реченице, чија је почетна снага у пуноћи свих могућности мишљења, а коју - читајући свет плошно, линеарно - напросто превиђамо. Питање како стићи изгубљено стога иронијски потцртава свакидашњу метафизику која у овој поезији доводи у сумњу оно "Све које је можда и Ништа" у нама, осетљиво вибрирајући на ивичној тачци бића.

Наследница блага од "пола пустог сна", Вутерсова је ***угарак***, продукт животног сагоревања, као "пасош за свет", превела и у тамни симбол сложенице у којој је поимање егзистенције - распродате и развејане световности - окосница њеног снажног "Псалма гнева", али и цитат реалности што снопове индивидуалних фрустрација везује за грех свргнутих вредности, фрагментарне и гетоизоване стварности, као свест о разбијеном антрополошком огледалу и изгубљеном предлошку целине. Стога је њена ***последња анабаза*** страсна битка започета тамо где нас метафизички архиви воде као ваздашњи губитак, савремену "причицу", "појаву у току", а где песникиња своје повлашћено место свија ***Из речи изгубљених, језика окамењених,/Звукова чија снага вене.*** Наплавине плоти и успостављене нити даха у овој поезији су стецишта духовних повезаности ("Заједничко место"), креативне снаге ватре, заноса што пламти, "чист и наг".

Вутерсова, коју је Ален Боске сматрао једном од највећих песникиња француског језика, устајући у одбрану онога што највише воли - "сна од крви и меса"- у најпровокативнијем делу свог песништва***, Скрибовом дневнику*** (1986, 1990), гради поетику простора, који је, како вели Збигњев Бјенковиски, увек у знаку преобиља, "допуњен уздахом, усхитом или бексрајношћу". Изаћи из времена, за њу значи збацити привремену одећу, или, како би Бјенковски рекао, изнаћи ***муњевито сунце***, звездицу, ***фусноту света,*** као његову могућу коректуру. Начин да се очи, како вели он, пловећи по површини, "умешају у саму суштину ствари", готово спасилачки, будући да тако добија боју чак и најбезбојнија стварност.

На пустом острву на коме смо, Вутерсова нуди загледаност у оно што се отвара у блаженству таме: ***Шшо нам се кад склопимо капке пружа,/Шша можемо у мраку да прочишшамо.*** Унутарње сунце, под којим египатски скриб - бележник службених аката на двору фараона и преписивач светих текстова - постаје збирна функција - секретар "странке људи", "записничар Сизифовог посла", "криптограф бичева Божјих". Или: архивар бола, писац мемоара тишине сабраног времена, што изван и изнад ствари види њихову суштину. Песник, скрибов двојник рекао би: могућност да будем човек ... ***да поново нађем шшо шшо сам био,/да прихвашим шшо шшо ћу бишши,/да пошшанем шшо шшо јесам.***

Лилијана Вутерс обнавља питање које је модерној поезији отворио Бодлер: шта је песник, ако не тумач, одгонетач, чија су поређења и метафоре (***шачно прилагођавање садашњој прилици),*** црпени "из неисцрпног фонда универзалне аналогије, јер не могу бити црпени другде". "Дакле, свако као деминутив свих"- "историја која представља у малом историју универзалног разума". У овом случају, и посебна религија (***ка било којој шачки да окренемо очи, /опажамо сшаниште богова),*** поетски нацрт и тумачење пунијег аспекта света, од снопа светлости до сећања белутка и глине. Археологија, која је, по речима Драгослава Срејовића, управо прича "о изгубљеним сазнањима, о ненаслуђеним и изгубљеним стварима".

Свеприсутност. Читање затворених очију.

Јануар, 2000.

Осип Мандељштам

+++

Која је ово улица?
Улица Мандељштама.
Ђавоље презиме неко -
С које год стране га реко,
Криво звучи, а не право.

Мало је шта у њему равнина,
Нарав му није од крина,
И зато је ова улица
Или, тачније, ова јама
Ето и добила име
Тог Мандељштама...

Април 1935.

Песме и есеји. Избор, превод, предговор и коментари Миодрага Сибиновића. Просвета, Београд, 1999.

УЛИЦА ОРИГИНАЛÂ

Рани стихови пољског песника Адама Загајевског о Јони који "вари" кита, пркосним и оригинално исказаним отпором поништењу, и данас ме брзим пругама одводе до Мандељштамове поетичке платформе: идеје о стваралачком изазову који почива и усред празине: "Добра стрела готског звоника је оштра, јер сав њен смисао је у томе да убоде небо, да га прекори што је празно." И "Налазач потковице" (...***Време ме руби као метални новац/ И већ ми је самога себе мало***) својеврсни је окидач давидовске битке у временској арени. А прожимање "друштва и затвора", како Надежда Мандељштам одређује фаталност ***историјског*** у времену, што брише специфичну тежину сваке пособености, указује да је, не само у урођеним "покретним оковима" - које помиње Мандељштам - већ и у онима које су му наметнути, песник понајвише и "ништа друго него човек, напросто човек", да га стога "мора снаћи оно најобичније, најсвакидашњије, најкарактеристичније за његово доба и земљу што вреба свакога од нас".

Ова пак мера искуствености, са стратишта "узвишеног хуманизма" двадесетих и тридесетих година минулог века и из оштрих сенки у којима се гушило прашко пролеће шездесетих, у оба песника одбрану "привилегије обичности" проноси и као поетску тежњу ка једноставној пуноћи "речи као такве". Када Загајевски каже : ***У множини сам живео... Чак и песме су говориле/ми, ми песме, ми стихови, ми/метафоре, ми поенте. Ја је спавало/као дете, под платном/напажљивог погледа)***, у необичном поетском документарцу он сугерише и тако жељену, природну и апсолутну чар ***подлоге*** и ***ауре*** обичности, речи-постојања, а напосе, вредности која их напаја и која је, у исти мах, и понад њих: незанемареног живота, који се не препушта матици, живота "упркос свему", ван кога ни вредност говора не постоји. Мртвило не пати, не сања, не памти. Слободан и непредвидљив, из "тесног жаргона обичности", он у пољског песника креативно пре него меморијално наново отвара "Улицу Мандељштам", осетљиву за окуке и неравнине особности, без којих нема песничког индивидуализма, те се тако, као на напоредним страницама песничког атласа, откривају два поетска оригинала, у којима се ***бити*** и ***певати,*** као полазна и крајња претпоставка песме, прожимају усред истог ***подвига*** личне егзистенције. Носталгија за светом у култури немогућа је без носталгије за писмом у сржи неспутаног ја. Чежња за собом и јесте чежња за

отвореним простором, који ослушкује, призива и прима сложеност другог.

И не пјевам, не цртам по странама голим... Само се у живот упијам... Опору и опојну поетску жицу Осипа Мандељштама, из гнезда стварности песме, Загајевски раствара у пределе "људске поезије", "поезију која прекрива територију искуства". Тим пре, место у енциклопедији, не ретко ускраћено руском песнику, наследник збиље "смеха и ужаса" често сам успоставља у својим песмама (***Да је Русију основала/Ана Ахматова, да је/Мандељштам био законодавац...)*** као страницу заједничке поетске завере против неживота, и као поетички поглед који у песничком и актуалном податку и његовом рационалном и емотивном рефлексу, раскрива истину речи. Као на каквом обасјаном платоу, осећање света као живог баланса постојања и његовог угрозитеља, обзнањено је и чистом линијом именовања и сигналима вишеметних односа - озбиљношћу имплозивне унутарње тежине, етиком речи.

Сложеност поезије и јесте у томе што она није раздружена од "прозе света", у којој се - у истоименој песми Загајевског новије фазе,"плаћа животом за сваки тренутак снега". Краткост у даху снега, као и сва долина суза, у крхком чуну речи, преноси живот, уколико је и сама њиме саздана. "Волите постојање ствари више него саму ствар и свој живот више од самих себе" - врхунска заповест акмеизма - на тргу поезије коме се улица Мандељштам у Загајевског упућује, постаје одбрана самог појма лиризма.

Јули, 2000.

Константин Кавафи

УНЕО САМ У УМЕТНОСТ

Седим и сањарим
унео сам у Уметност -
лица и линије;
неке нејасне успомене.
Она зна да обликује
скоро несвесно
повезујући утиске
Жеље и осећања
нешто што се само назире,
на непотпуне љубави
Њој бих да се препустим.
Лик лепоте;
живот сам испунио,
повезујући
дане.

Песме. Избор и превод са грчког: Иван Гађански и Ксенија Марицки Гађански. "Атлас ветрова". Ков, Вршац, 1999.

ГРК ИЗ АЛЕКСАНДРИЈЕ

Из Цариграда сам пореклом, али сам рођен у Александрији - у једној згради у улици Шериф, пише Кавафи (1863 - 1933), један од највећих песника овог века. Сабравши песме тек у 48. години, без и једне објављене књиге, Кавафи је својом поезијом проноси колебљиво осећање етничког, националног, религијског, културног идентитета једног ***Египћиоћиса*** - како себе одређује - који је живео двојну реалност рафинираног естете суспрегнутог цивилизацијском тескобом, увек спремног на рашчитавање историје, сматрајући је, ипак, не толико доносиоцем новог колико преносиоцем ***неизмењивог.***

Иако је најчешће писао на историјске теме, Кавафи се осећао "само песником". Није могао учинити ништа боље, иако му је "сто двадесет пет гласова говорило да би могао да пише историју". Партикуларност коју је у њој откривао чинила је да проговори на 229 говорних начина, колико можда укупно има песама, или: 3700 стихова. Доживљавамо их у посебној клими песничких превода и истраживачке прегнантности које у ову, и ван наших оквира јединствену књигу, уносе Иван Гаћански и Ксенија Марицки Гаћански.

Кавафи је неупоредив песник, управо стога што сложена мрежа његових епиграфа, историјских, књижевних или митских мотива (Хомер, Ајсхил, Софокле, Плутарх, Херодот и други), проверљиве али и замишљене догађаје ***поетски веродостојно*** преобраћа у предност ***хетерономијске поетске стварности*** што се раствара у неизвесностима, пре него ли у универзалној, познатој причи.

Маргарит Јурсенар је термином ***ерудитска имитација*** нагласила Кавафијеву преданост фактографском. ***Ерудитска имагинација*** би, можда, налик реверсу новчића, истакла и скривену димензију која нуди неочекивано богатство увида у криптично искуство што гиба, уместо сувопарних пројекција историје, ***море могућег***, уз децентан ток опсесивних ауторових мотива. Заклоњена аутореференцијалност, наиме, присутна је у имагинарном "Египћанину који говори грчки", као и у становнику најдревније грчке колоније у Северној Африци, или житељу првог грчког станишта у малоазијском Понту. Она благо ваја духовни идентитет ***Грка из Александрије***, песника који време и простор схвата као сагласје разноликости, и остварује замишљене дијалоге што расту, потврђујући да Итаке постоје да

би постојала путовања - дуга, и пуна раскошних застанака - како би својим полазиштима узвратила увећањем искуства. Ко то разуме, схватиће "шта то Итаке значе" ("Итака").

Лишена реторичких обмана и романтичког емотивног набоја, у готово прозној срезаности израза, Кавафијева лирика носи страст истраживача и сету уживаоца мудрости пређеног пута, оног вредног талога који за собом оставља пена иза брода у покрету. То је поезија која види и оно што пролази и оно што остаје, увек у двоструком функционисању поетске слике, еманирајући историју као константну садашњост, а врхунац егзистенцијалног апсурда као непромењиву муку идентитета.

Кавафијеве песме/континенти - не само она увелико знана "Очекујући барбаре", већ и друге - "У великој грчкој насеобини, 200 година пре Христа", на пример - рашчитавају наше ***насеобине*** као парадигму неразрешивости, свет као лавиринт. Штурост урбаних призора пак ("Град", и низ лирских минијатура), огољује опскурна поткровља и таверне, као и Кавафијев поглед на ***тело/град***, из кога излаза такође нема, где нас, као из дубине огледала, вреба тек сопствени лик.

И као пројекција космополиса, чувара културног братства и људског сродништва, и појма границе, зидина ("Душе стараца", "Прозори", "Зидови"), Кавафијева насеобина оваплоћује опречност истог, отвореност човека духа и самицу наше природе - где песникова посебна еротичност болно оцртава ерос као рану забрањеног града - антиципирајући, опрезним истраживањем и уздржаном рефлексијом, призмичност једног будућег Кафке и Борхеса, и сугеришући вртлоге сензуалности као неотуђиво наслеђе наше загонетности.

Кавафијева поезија је радост сазнања и ерос успомене, стално изнова подстицани списатељски и љубавни жар. Испуњени, други поглед на живот и лепоту, префињено ресинтетизована ***стварност сећања,*** са нескривеним трагом празнине, и самоће, што у простору песме задобија озареност. Јасност и сенку, мирис и сјај.

Новембар, 1999.

Алберто Каејро

Чувар стада, XLIX

Повлачим се унутра и затварам прозор.
Доносе ми свећњак и желе лаку ноћ.
И мој задовољни глас узвраћа "лаку ноћ".
Дај боже да ми живот увек буде то:
Дан сунчан или од кише благ,
Или олујан као да је смак Света,
Пријатно вече и групице шетача
Посматране радознало са прозора,
Последњи пријатељски поглед упућен спокоју дрвећа,
А затим, да могу, кад се затвори прозор и светлост утрне,
Без читања, без помишљања на било шта, чак и без сна,
Да осетим живот како тече у мени као река дуж свог корита,
А напољу тишина огромна као неки бог који спава.

Вечити календар. Песме Алберта Каејра и Рикарда Реиша. Изабрала и с португалског превела Јасмина Нешковић. Паидеја, Београд, 1999.

ВИШЕ ОД ЈЕДНЕ ДУШЕ

"Ја сам налик на собу с безброј чаробних огледала што лажним одајама искривљују једну претходну стварност која се не одражава ни у једном од њих, а истовремено се огледа у свима". Драматично осликан и готово надреалан , овај прозор са погледом у дубину која преплављује зидове тескобног самоосећања и стваралачке снаге, недвосмислено указује на харзматичну личност књижевности управо истеклог века, Фернанда Песоу - носиоца себе и других у себи - сабрану противност психолошке замке зване Ја и жудње да се огромна креативна снага препозна у поленском праху читавих васионâ душе која је једнострукост осећала као неподношљиво тамновање. Својеврсна потврда опсервације Антонија Табукија, да у вредности Песоиног дела можемо пронаћи "огледало човека двадесетог столећа". Посредством измишљене дружине коју је створио, овај песник ће, наиме, остварити генуино и готово немогуће гесло: ***умножио сам се да бих осећао себе.***

Најзначајнији песник португалског језика, неуморни промотер модернизма, програмску тежњу ка космополитској књижевности, која мора скупити ***све делиће света*** (белешка о часопису ***Орфеј***, 1915), саобразио је чежњи за напуштањем себе, изнедреној у неуротичности и болу маште, колевци духовних пловидби. Стих ***Саставите изван мене мој унутрашњи свет, (Поморска ода***) - одраз је простора стварнијег од сна, хетероскочмичке збирке пројекција света коју остварују замишљени аутоними, као хипостазу ***разложене*** гласовне импостације, равне пловидебној суштини света, и корену тајанствене спознаје да човека, као и универзум, чини - готово у знаку ревелације Успенског - Мноштво. Легија.

Најважније хетерониме, настале 8. марта 1914, као незамењиве аспекте дела Фернанда Песое (1888-1935), посвећенички и истрајно својим преводима дочарава Јасмина Нешковић. Предводи их Алберто Каејро, кога Песоа, Рикардо Реиш и Алваро де Кампуш сматрају "учитељем". Озвучени предели душе, чија је видљива страна цела природа, чине Каејра апостолом безазленства а надахнути тон ***Чувара стада*** и ***Одвојених песама*** одражава његов спонтани доживљај баште чуда непосредног постојања. Рањива драж овоземаљске појаве "Исуса Малишана", изведена из религијског рама, или слапови

опажаја (којима су овде мисли истоветне), ослобођени филозофских представа, историје, књижевних конвенција и украса, чисто су сагласје субјекта и природе (***Одскорашње Дете што станује ту где ја живим/Једну руку мени даје/ А другу свему што постоји***), где појавност сама чини и њен израз, а песничка реч, прозирна спрам виђеног, појаву чини и суштином, те се ово пасторално сазвежђе гради на ***прози стихова***, која стварност ствари, њихово "споља" износи онако како и "природа себе види". Но посвета раелистичком концепту Сезарија Вердеа изражава и контемплативно и нехотично сакрализовану темпоралност једног ***сада***, пролазност и вечност (***Проходим и остајем, као Васељена***), пуноћу доживљаја, због које је Песоа овом хетероним подарио значај "јединог потпуно искреног песника на свету".

Искреност за Песоу значи и ***противречети себи у сваком часу.*** Дати нови глас и име ***жељи за целином.*** Каејров Неко, откривалац природе, "аргонаут правих опажаја", малих истина, стиче динамичку противтежу у ученом, моралистички свечаном, стоички и епикурејски контроверзном проносиоцу непролазне истине великих ствари исказане рафинираним стихом (инспирисаним сонетистима и португалским аркадичарима 18. века), творцу равнотеже између аполонијске хармоније и метафизичког немира, без које, по Песои, нема уметности.

Пустоловина вишеструког трансфера генијалности, који себе настоји препознати у свему, кључ је у коме се ишчитава идентитет модерног доба, театар унутарњих стваралачких контроверзи, апсурда и тескобе, али и рекапитулација књижевних и естетичких концепата, од антике до модерне, од португалских топоса до осећања за идентитет самог песништва, одашиљући поруку да поезија пребива у свему, "разнострана" попут свемира, нова и увек другачија, спрам неухвативе промене универзума и космоса душе. Те и Реишев филозофски и књижевни скептицизам (***Ми смо приче које причају приче, ништа***), као наговештај постмодерне сумње (***Ја сам само место/Где се мисли ил осећа. // Имам више од једне душе. /У мени је више ја од овог једног мене***), казује да тражећи Песоу, морамо прићи увек неком другом у њему.

Понекад, и ван њега, што омогућују, поред Антонија Табукија и Жозеа Сарамага у модерној прози, бројне студије, али и присуство Песоиних цитата у савременом песништву.

Април, 2000.

Тадеуш Ружевич

UNDE MALUM?

откуд зло?
како откуд

од човека
увек од човека
и само од човека

човек је случајна
грешка
на послу
у природи

ако се људски род
својеручно
ослободи
фауне и флоре

земља ће повратити
свој сјај и лепоту

природа своју чистоту
и невиност

ниједно створење осим човека
не служи се речима
које могу бити оруђе злочина

речима које лажу
убогаљују заражују

зло нема порекло у немаштини
нити у ништавилу

зло потиче од човека
и само од човека

ми смо из чистог ума - како каже Кант -
а тиме из бића
другачији од чисте природе

Увек фраг̄мент̄и. Превела са пољског Бисерка Рајчић.
КОВ, Вршац, 2000.

О СВЕТУ КАКАВ ЈЕСТЕ

Један од највећих европских песника Тадеуш Ружевич (1921) одавно у нашој култури није само гост. Сваким преведеним делом, деценијама, у саучесничком даху доживљавамо немирну, неконвенционалну страну Ружевичеве наднесености над трауматску причу двадесетог века, као и топлу супстанцијалну храну речи песника који је животну једноставност начинио извором поезије и поетике, решен да "виче или ћути не мислећи о естетици".

"Такви стихови се не измишљају, родила их је крајња ситуација гледања смрти у очи", пише Петар Вујичић, поводом ране поезије (***Немир*** 1947), изнедрене моралном и стваралачком недоумицом човека који је преживео епоху истребљења људи и народа а коме хук века и даље поставља питање како иза стратишта, уста затиснутих гипсом, иза тоталитаристичког мука, историјских сметлишта, пронаћи речи, дозвати у живот поезију као што се дозива сам живот. Након збирки ***Траумашска прича*** и ***Рељеф,*** у ономе што је преостало, у ***крхошини***, Ружевич види могућност живота и нови нимбус форми као плод ***реалистичне машше***, што без узношења, идеолошких и филозофских претензија на "сву истину". Он уметност утемељује у лепоти и важности реалности, чак и онда када се на бројним "завијуцима историје", са сломљеног и расутог стабла сазнања, у новим социолошким и естетичким позорјима, куглице добра и зла мешају, обзнањујући смрт бога, смрт "значења"и смрт света, и суочавају нас са белинама, посусталим животним нагоном новог времена у које се гнезди смрт, чинећи "пусту земљу" јаловим светом уметничког знаковља, лишеног вредности које твори љубавна машта у ***средишшу живошта,*** где песма препознаје сва своја чувства, "апсолут живота", без кога би остала празна.

У новој књизи, изворно објављеној 1998, а приспелој, преводилачким трудом Бисерке Рајчић, у оптималном року, Ружевич је исти песник, који нам се отвара на нов начин. Том сучељавању доприносе и апендикс/подсетник књиге под називом ***Друге, компашибилне песме***.

Разастирући, полемичким поемама, мрежу рефлексија на нова распећа, хладноћу "јаловости" финалног чина века (поема поводом платна Френсиса Бекона или триптих "Рециклажа"), на потиснуту свест о смрти - као сакрално знање да је живот бољи - Ружевич питање о злу везује за поништење смисла патње и искупљења ***/нико више не памши /колико је шешка једна***

људска суза/на берзи цена сузама пада/на тржиштима паника/ цена злата расте...) Резиме раније песме посвећене Бекету (***На почетку је била реч/на крају тело// шта се распада? шта пати?)*** у новом светлу, ***рефлексивним обртом,*** враћа и појам сметлишта, али без подстицајне снаге у обнови фрагмента, огољујући га као стерилност стереотипа, знање без душе, замку свеопштег тржишта - политике, науке, технологије - империју привида што "заступајући добро" круговима рециклаже распирује анархичност, и празнину, смрт значења, пред којом драматично замиру и речи.

У свету какав јесте, Ружевич болно доводи у питање ранији стратешки ослонац песничког делања, Хајдегерово уверење да оно што траје установљују песници. Сада ће рећи: ***испод поклопца смрти ... ветри со земље /речи/постају бескућне.***

Као пређашња сумња у Аркадију, срећно острво европске културе, која је упозоравала да и у њој смрт постоји, полемички страсна Ружевичева поема-есеј сада указује на смрт ***света*** и ***језика***, ишчезнуће мита о радости стварања. Дуга песма, о безизлазној оскудности духа, расутостима језика и смисла, над којима се не смеју погасити светла разума, пасија је по Безименом, помиловање Дезертера из свих ратова, који је попут песника, бранилац обичности, али и сакрални обновитељ форми живота.

Ружевичев немир бритка је и мудра снага немирења. ***Пев је постојање***, опиљив и топал дом песме, која у простирању, и у свим димензијама, везује негдашње и будуће. Али и чежња за тишином кратке речи што сажима слогове бивања, његове несаопштљиве потенцијале, спрам којих је фрагмент поуздан и обећавајући знак трајања. Један у низу, или у мозаику, где најснажније упозорава оним што недостаје.

Говорим пипајући, писао је Ружевич, поверовавши, давно, у чудо преживелог света. ***Рукама градим слова,*** пише сада, док хита да оснажи и спасе речи, прибирајући сећање на честице стварности и песме.

Свет какав јесте, и какав би могао бити.

Децембар, 2000.

Чарлс Симић

ПСАЛАМ

Већ дуго премишљаш,
О Господе, шта ти је чинити с безумним
Владарима света. Далеко сеже им моћ,
А ти си застрашен њиховим канџама.

Један од њих нашао ме је у својој сенци.
Дан је бивао све хладнији. Висио сам зањихан
Између ужаса и одважности
У најмрачнијем углу синовљеве собе.

Тражио сам те погледом, Тебе у кога не верујем.
Био си заузет улепшавањем цвећа,
Бригом да се јагањци не удаље од мајке,
Или можда ниси радио чак ни то?

Беше пролеће. Разгаљене убице
Лудо су се забављале, а твоје божје слуге
Стајале су уз њих, старајући се да ми
Своје последње збогом изговоримо како треба.

Касни позив. Изабране песме. Изабрала и с енглеског превела Марија Кнежевић. Откровење, Београд, 2001.

СКАСКА ДВОЛИЧНОГ АНЂЕЛА

Дело је, пише Ортега, индивидуализација нечег општег и неодређеног, што зовемо стилом.

Крхка творевина, лирска песма, рекла бих, иде још даље.

Она је индивидуализација света, застрашујуће непрегледности искуства. Његов крајичак, крхотина, трен, што раскраја непојамност времена и простора. Фрагменат окушаног, амулет аутентичности што трепери у тами.

Песма је увођење целине у Хераклитову реку, пише увек мудра Шимборска. У ток, где је појединачност увек другачија, а игра непозната. Где и лирско Ја, попут вршка оловке, клизи авенијама, линијима подземне железнице, спаја и раздваја чуло учешћа и путање мноштва.

Та покретна радионица Чарлса Симића (1938), од раније знана, сада је његов ***шешовирани ѓрад,*** модел поетичког изврдавања живопису идеја, у чему и јесте задатак ове поезије. ***Ја, који сам само један недокучиви /Делић шкрабошине /На зиду некоѓ складишша/Или улаза у мешро*** - песников је аутопортрет и аутобиографија Песме, двоструко огледало из мајсторског наслеђа њујоршке школе, чији песници искуствено и поетско сливају у отворени, живи текст, што се, насупрот модернистичком конструкту целине, никад не завршава.

Тако је и Симићев урбани лавиринт тек реликт мита, читање текстуре стварног - недовољно да се замршеност свлада, али неопходно да се уочи разноврсност - у ономе што је било и могло бити - где смо уловљени и ми, пролазни и крхки дабоме, у измешаности историјског и судбинског, егзистенције и случаја, којој погодује техника кратких резова, филм непредвидљивости што се не бави "темама", јер су оне, попут измрвљеног зачина, већ присутне, у свему.

Окусити тај састојак значи уловити и свој лик у мноштву сенки и обичних ствари, чиме Симићева песма задобија фактуру реалистичке изломљености и исијава из сукобљених фрагмената као надреална обичност, чудо. ***Очију? Свешлосши? Рецимо, чудо сшварносши***, како би рекао Бјенковски.

Каталог слика ту је наталожено ***искусшво ѣесме***, присуство више истинâ у исти мах: мистика космичког и кошмар историјског, мир духовног пејзажа и пламтећи предео са бомбом, фаталност и чар тренутка, вера и сумња, фасцинација и страх, амалгамисани у чудесност која, и те како реална, исказује стварност свих нас. У њеном ерозивном материјалу и најситнија

прашина, као у Ешберијевој песми, постаје "медијум у коме је могуће препознати себе", случајност, не-вечност и свежину света, уздах лепоте и ужас мрака, скаску дволичног анђела и узорак невидљивог који називамо бићем, а који, при свим заласцима , јесте и оно спасоносно, што се не исцрпљује.

"Злодела су древна а дан нов...". Ефекат Симићевих парадоксâ и оксиморона сасвим примиче асоцијативна поља ране поезије и овде, у пресеку кроз три нове књиге (изворно објављене 1994, 1996, 1999), ***појединачност*** и ***појединца***, ништавне и непревазиђене, зањихане између Нечег и Ничег, чини ***интегралом стварности***, мешавином раја и пакла, што у вртоглавом и огољеном догађању света још видљивије јесу што су свагда били - ***честица*** прве и последње истине у иреалном огледалу поезије и стварности, оне фантастике коју живимо.

Зачараност ентузијазма и ироније обасјава самоћу сићушног мрава у "шуми шапата", тихост нас самих као "мрве хлеба", сашаптавајући се и са другим сићушностима света лирике, Ристовићевом бубицом, на пример, "владарком малог простора", у коме и јесте оно што називамо живот: ***сјај и јад наших чињеница.*** Нешто словенско, из овдашњих бајки и повести у тој је Симићевој мрви, поеми тренутку у повезу лепоте и туге, или процепу историјских ломова и апсурду човекове суштине, што присутно је и у оном најбољем наше савремене поезије, коју овај "еминентно амерички песник" познаје и преводи (Попа, Лалић, Ристовић, Тадић), остварујући тако креативни дослух читавих лирских сфера. И цитат Адама Загајевског, посвета ***једном тренутку*** - што само је "комарац, мува, пега, одломак духа"- у овој поезији битно кореспондира са поетичким самоодређењем из Симићевих есеја : ***Песма је делић језика, неколико потеза пером окружених тишином ноћи*** - казујући шта је за овога песника уистину песма.

Крхотина, трен језика и света, бескрајна усамљеност.

Поезију Чарлса Симића, веома превођену у свету, у нас су по правилу изабирали и преводили песници. Марија Кнежавић овом приликом тај задатак остварује у видљивом складу лепоте читања и разумевања.

Октобар, 2001.

Алваро де Кампуш

***

Ах, путовања, крстарења, и сва остала,
Путовања по морима, где смо сви сапутници једни другима
На неки посебан начин, као да нам поморска тајна
Душе збилажава и претвара нас на трен
У пролазне родољубе једне исте неизвесне отаџбине,
Која се вечно премешта по неизмерним воденим пространствима!
Велики хотели Бескраја, моји прекоокеански бродови!
Ваш је космополитизмам толико потпун и савршен да се никад не заустављате ни у једној тачки,
И садржите све врсте ношњи, лица, раса!

Из ***Поморске оде***

Фернандо Песоа: ***Лука на ӣучини***. Поеме Алвара де Кампуша. Превела с португалског Јасмина Нешковић. Паидеја, Београд, 2001.

ПОСРЕБРЕНО ТКИВО ПЕСМЕ

Постоји неки урођени раскорак/Између мојих корака/И мене./Између онога што јесам/И онога што бивам/Постоји разлика у глаголу/Која одговара стварности.(...)

Најближи свом духовном оцу, Фернанду Песои - творцу дружине песника којом је артикулисао различите поетике ("чуо у себи распре, дивергентна стајалишта") - Алваро де Кампуш декомпозицију ауторског интегритета исказује као размимоилажење које чини сав наш живот - непрекидни дијалог, раскорак душе и тела, спољашњости изгубљене у лавиринтима Бога, унутрашњости уловљене у једноличној или недоследној површини случајности и идеја. Већ ***Трафика*** отвара дијалог између ***свести вида***, запоседнуте апсурдом читавог "немогућег свемира" и онога што је ***стварно у самој суштини.*** Распру меланхоличних и химничних инвектива ***духовог чула*** што својом "оргијом осећања живота"одговара конвенцијама и привидима, хаотичности и пролазности света.

Лисабонски шетач, заљубљен у модерна постројења, инспирисан при том свакодневношћу метафизике, де Кампуш је оденут изнутра Песоиним замамним мистицизмом и грозничавим нагоном да умакне самоодређењу и распрши се у сударима чулности и опсесивних рефлексија. Песме и поеме, објављене од 1914. до 1916. године (***Поморска ода***, ***Протицање сати***, ***Поздрав Волту Витмену***, ***Тријумфална ода*** у овој су књизи, ***Ратничку*** нам је 1996. подарио исти посвећени преводилац), савременици су огласили неуротичним, а у њих је положена френетична потрага за светлима у обичним небесима Свакодневне Цивилизације, и слутња да галаксије тренутака почивају у уобразиљи сливеној од емфазе ***крви и меса*** и ***духовног заноса,*** што несанични је, преосетљиви ловац на безмерје двојности, из кога ни једна страна не сме умаћи, јер без те једне, изгубљено би било све.

Де Кампушов путопис растројених осећања, распетих над свим стварима, пустоловни је занос што њега самог надилази у свим правцима, тетовиран сензацијама плиме и осеке живота, као срж немогућег што подарује постојању нешто од саме суштине, неухватљивим димензијама ове поезије, запремином што чува обрисе тела, памти топлину живота. А истина ове поезије чека у свим стварима, обележена оним што је Витман звао ***нагоном света*** - преплетом истоветности, испод којих подједнаком силином блиста појединичност и посебност, као сам ***сој живота.*** Свему расподељена субјективност: Ја-волан и бродско кормило,

ужад и једра, витло прекомерја, опипљиво жариште неопипљивог, тварног и нетварног, увек ново ***чедо друге стране*** на епидерму душе што тражи ***Средиште ка коме стреме чудне центрифугалне силе/Какве су људске психе у сагласу с чулима.*** Присност облика и кретања, море догађаја, и удаљеност као активитет разумне и ирационалне, живе плоти, синтеза су судбине освајача и потлачених, греха и искупљења, и езотеријска аура - увек више од само једног прстена душе. Нови идентитет, рођен сваким додиром, ***растегљиво биће, опруга, игла, трептерење***, инструмент, али и близанац поезије, у свему присутно или у свему изгубљено њено биће. ***Једно*** саздано од ***свих*** - поморска душа света, и она друга, од тескобе и ћутње пораженості пред прекомерношћу ствари. И лузитански снови о изласку на пучину и иберијски топос онога ***све*** што је и ***ништа***, преображени су, пароксизмом огромног "дивљења које јеца", у химне што у капљи оног ***ништа које боли*** носе речник божанског заноса откровења и неисцрпне тајне живота.

Жудња поморца за гатом, жеља историјског бића да нађе чврсто тле а не изгуби истраживачки дух и нагон промене, крунисана је отпором бедему, егзистенцијалном, статусном, мисленом језгру, па и оном сазданом од речи. Слободан, и наг, "рођен" у сопственој машти, лирски субјект је ту без чврстог постамента, властан да истражује оргије расплодног гибања, да га креира и преокреће, час попут кугле са песком свакидашњих пустиња, час попут свемирског океана на чијем дну су богови оставили и прах људске судбине.

Не постоји срж мисли у материји душе којом мислим - аутобиографија је овог писма, форма и суштина које изражава карактер ***оде*** или ***епилеја***, малог епа, где, још од хеленских зачетака, обиље детаља тка похвалну песму о најразличитијим искуствима живота, коју Песоа расипа у химничне, неповезане оазе, чији се казивач губи пред стварношћу коју слави, претврајући се у ***чин певања***, и посребрено ***ткиво песме***.

Неуралгична тачка једне стваралачке судбине ***(Саставите изван мене мој унутрашњи живот)*** тако постаје траума критичара што би промптно хтели фоторобот писца. И атлас пловидбене, "неизвесне отаџбине", што потире мрље афазије, упија и памти пантеистички занос и ритам цивилизацијских мена, исказујући невиђени полом правила, оквира, ритмова, сам потрес, што своје домете спаја са апсолутним сном поезије: ***бити стваран као метафора***. Одгојен у машти, хотелима бескраја, где боравак најпосле ипак покрива живот, "колебљиви, разнолики, што поучава људскости".

Синергија опојне разноврсности искуства, и треперење до немогућности изведеног свеобухватног тренутка, "душе живота", поетске суштине ствари.

Март, 2002.

Ален Боске

*

Бог каже:
"У овом времену кад се човек смучио човеку,
кад небо пузи по блату,
кад је у лобањама
сумња положила своја трула јаја,
не видим како би се могло
проћи без неког бога.
Нисам заинтересован, кунем вам се,
већ сам пре стручњак:
на планети могу поново да уведем
нешто налик на склад, и поседујем
препоруке.
Не, нисам променио боравиште:
станујем на дну вас.

Божја мука. Превела с француског Мирјана Вукмировић. Паидеја, Београд, 2001.

СУВИШЕ ПОЗНАТИ НЕЗНАНАЦ

Један од најзначајнијих француских песника Ален Боске (1919-1998), есејиста, критичар и аутор стихова за децу, Рус урођен у тајне француског језика, полиглота, путник луталица, и угледник француске културе, клесар класичних катрена и заговорник надреалистичких искорачења и сартровске слободе - оличење је парадокса - поета судбине и случаја.

Боске захтева да га откривамо у поезији, а тамо је скривен, међу "две хиљаде страница поезије", четири песничка завештања и једног поетског опроштаја од живота. Његова поезија је ломна вечност, скоковита размена епоха, која измиче укоричењу као што и поезија прекорачује дефиниције. То су речи што настоје да прибаве други смисао и нову тајну, будећи језик начинима који, у отклону од тврдог ауторског идентитета и идејног обрасца, оставља посве отворен простор животу.

И Боскеово "лепо ништавило" угодно је, јер је отпор једновлашћу, тиранији полова живота и смрти. Налаже да се измаштају несвакидашња пространства између бића и небића, на чијој средокрећи настаје дело песника који је једнако искрен када измишља живот који му измиче - и када пориче своју биографију, претварајући је у историју преображаја. Из различитих својих књижевних етапа извући ће префињене поетичке и рефлексивне консеквенце, неизвесност дубине, са оне стране учвршћених полазишта.

Никада нисам осећао носталгију за собом. / Ја сам само тренутак који признаје свој пад . Овај исказ из "Аутопсије ништавила" (***Сутра без мене***, 1994) профилира тело пешчаника чије последње зрно баштини наду, могућност да у се у неком другом поетском тренутку забележе нијансе светлости и таме Боскеових тестаментарних записа, оштрост и злато: ***Налажем својим песмама /да вам предају/мој ужас и моју сумњу, /моје поуздање и моју нежност.***

А ***Божја мука*** (1987) - то је Боске свих признања. Ако судар вере и сумње у њој не препознамо као удружен напор измицања догми, промаћи ће нам и целокупно Боскеово поимање поезије. ***Знам своје границе, моје песме их не знају -*** рећи ће у прологу, допуштајући да га идеја Бога куша у свим димензијама реалности***, у телу, духу и речи***, као ***сумња у властито место***, што носи ризик и недовршеност, који омогућују да се ***апсолутно*** и ***ништа,*** као распон између принципа и створеног, тајанственом нагодбом слију у настањивост живота и света, љубави и скепсе,

којима егзистенцијални и креативни напон себе предсказује и потврђује у другом облику и на другом месту.

Између "два пепела", реалног и метафизичког, Боскеов свет је увек ван детерминисане тачке свести, ван усађених и наслеђених граница. Јер његова позија је мисао о томе да живот увек почиње, те и смрт значи - постојати другде. У овом поетском профетизму и стрепњи, читамо упозорење модерних филозофа и културолога ***о хипостази истог***, опомену која изречена бодријаровским језиком гласи***: умети живети другост као судбину***.

Боскеов стих отима се шаренилу етикета и лажних слобода двозначностима, сударима емотивне и рационалне енергије (видљивим и у роману (***Мајка Рускиња,*** објављеном у нас, 1982), које мисли и осећа управо као песник. Он зна да се, у дубинама где свако понекад призове неког себи неопходног бога, бол постојања рашчитава као ***смисленост*** отпорна на растопивост сенки света. Као што би сама, ван неизбројивих облика обичности којима се оваплићује, остала лишена магичне хемије: божија мука, утамничена вечност.

Стога је Боскеов Творац, ***Бог инкогнито,*** и сам песник, омамљен дражима "ништавности", онолико колико је и Песник ***бог малих ствари*** који гаји склоност ка бићу. Један за другог они су Рај туђинства, уљези у тајанство властитости, где је онај Други убедљивија страна реалности, скупоцено одстуство између Ја и одвећ гледаног. Један спрам другог пак, два су полазишта ***у језику стварања,*** што га ослобађају, предочавајући један у другом неоткривену страну: апстракцију која мисли поредак света, и оно што он, у свом многообличју, одиста значи. Када каже "Чувајте своје стварно", Боске у модалитетима и варијантама стиховног језика (огроман изазов преводиоцу који га сјајно прати!) штити пут ка "последњој сачуваној тајни", ***испрекидан сан/по којем шета други бог***. Оно што поезија за њега јесте отров је "који убризгава сумњу" али и "срећа да будеш другачији од себе".

Ризик празне странице, где оба творца у исти мах су тишина и музика, "Бог од меса и коже, / човек заувек изашао из човека".

На двојном језику стварања, што сав је од вере и сав од сумњи, то је маргина где све је забрањено - где све је живот.

Октобар, 2002.

Умберто Фјори

НА УЛИЦИ

Ако се на углу нека госпођа
- или макар позорник -
окрене
лица упалог од сунца
у дивном дану
и проговори - баш мени,
овде, о поштовању које се изгубило
или о врућини,
осетим како се губим, као светац
кад га окрзне вечност.

Осећам како биљке расту, осећам како земља
кружи. Све ми изгледа јако и светло, све
тек треба да се догоди.

Говорити зиду. Избор и превод са италијанског
Дејан Илић. Рад, Београд, 2001.

ПЕСМЕ ДОБРИХ ВИДИКА

Предвиђајући климу новог миленијума, своју веру у лирски флуид Итало Калвино полаже у "ствари које само књижевност може да пружи својим специфичним средствима". Недодирљивост поетских формула, наиме, где год и ма кад се рађале, он при том везује (текст о Кавалкантију) за неухватљивост ***лирских модулација.***

Живе поетске фигуре, у којима стварносна супстанца превире, мобилније и пласничније него у наглашеним формама и фиксним средиштима значења, поезију Умберта Фјорија (1949) чине покретним празником, чији је гласник управо лирска модулација. Преливање таласа из егзистенцијалних медаљона и оних што струје из интиме, не очекујући да спољашњост преузме њихов лик или удовољи хиру ауторске маште, у овом песништву, насталом у миланском субкултурном миљеу последњих деценија прошлог века, равнотежом ***сензуалних*** и ***оптичких*** слика као да остварује Калвинову синтагму - ***између очију и гласа -*** профилирањем поетског медија примереног новој цивилизацијској, цивилној и културној клими, у којој се живот не може поимати ван узајамних додира у мегаречнику медијâ и разуђеној саобраћајној мрежи којом циркулише живот. Преносилац порука ту је оператор одаслатог и примљеног на екрану неподељене осетљивости, за кога је писање и читање сензацијâ ***чин премошћења*** великог непознатог, у замршеним картама града, међу улицама, трговима, кућама, споменицима и нишама. Смисао песме разлаже се у прилог заједничког епидерма што бележи гибање поетских значења у магичном треперењу узајамности. Доброхотно, попут светлине зрака, и тачно , попут сенки, испољава се у Фјоријевом филму тишине ***оптички*** колаж, еманација слика урбаног кинематографа, што у покрету настоје да пронађу свој ***вербални*** адекват.

Тензије између субјекта и спољашњости губе се у амалгам***у*** знакова притајене интиме и мноштвених сигнала видљивог, претварајући монадичност свести и општих места у распршеност уздаха које бића и ствари проносе, остајући неме, док их поглед и глас не забележе на визуелној и вокалној траци писма, као ново, доминације ега и узурпације објекта ослобођено очитовање реалности.

Оптичка и гласовна кохабитација феномена лишених архетипске стеге, што теку кроз баршун промењиве животне овојнице, ***какви јесу***, и отвореност субјекта, затеченог обиљем

спољашњих пулсација, тек су површ, јер Фјоријеве зграде и људи, иако нам се окрећу лицима, не откривајући ништа од својих суштинâ. Узајамни додири обзнањују их, за узврат, као мноштво писања, што опстаје на линијама преплета и прожимања.

Спознаја другости субјекта и клима самоудаљавања флуид коегзистенције чине отвореним за улазак у свет, те попут ваздушних спојница, слогови писма и егзистенције у Фјорија за собом остављају питања традиције, субине и бића, бележећи и траг тог одрицања и оно што песма новог урбаног врта запажа : ***зграде промичу/одблеснуте у каналу /као реченица која каже: ствари стоје /тако и тако ...***

Редуковани свет ствари и приватности, изван фатума и личне драме, Фјоријевим стихом струји попут уздржаног споразума који нам прибавља ***анатомске наслоњаче терминала и*** омогућује песми да ***слуша људе како једни другима/ дају за право. // И остаје очаран: миран остаје,/као у тањирима на столу/мало хлеба, лист један,/залогај по бонтону***. Тек ту се, преломљени на ***збивања*** и ***сећања,*** разлучују сегменти који снабдевају речи знацима опасности и спасења, указују на тачке преклапања и размимоилажења, као на трговима и раскршћима, померајући рам Павезеове урбане поетске сторије ка причи о значењима поетских хибрида, децентно сугеришући шта "од нас хоће истина", шта значи "имати име".

У последњем видљивом трепету мреже, ван чијих постајâ нема света ни појединачности, сва је финоћа избалансираности коју, одиста, само књижевност може да усклади, убирајући са животне позорнице вишестепену вибрантност писма, пејзаж речи и тишине, као ткање које одржава цивилизацијску заснованост и њен симултани креативни промишљај. Фјори ће рећи : ***Ствари су/ као што јесу, а теби то личи на љубав.//Прати те добри поглед/слепог зида или надвожњака/док ходаш. То је твоја казна,/твоја награда и твоје једино друштво***.

У преводилачком згласју Дејана Илића, Фјоријева лирска енергија, заобилазећи наглашену стваралачку напетост колико и језик отуђења, удолине преливања реалности открива као драгоцене сензоре у којима се "сваки џеп света изврће" и, на малим раздаљинама, у тихим слоговима, на окупу чува своје скровитости, где човек без напора може бити близак човеку, говор стварима, поезија животу.

Јули, 2002.

Срба Митровић

О ТРЕНУ ИСКИДАНОМ

(За Гија Пернуа,
разбијача атома времена)

Трен је живот
Твој кавез вечан
Све што још имаш
Обичне речи
Милости ради
Јер час је суров
На кобном путу
Само сећање
Лута временом
Тек преклоп очију
Светлост хвата
На замци-снимку
Лик твој зрачан
Нешто сабрано
Опет си далек
Као сећање
Напустило те

трен
узан лежај
усиљено
осмех смртан
упућен забораву
преображаја нема
нит тренутка
сабијен бескрај
реч-слика
непокрет крви
да те сачува
за неизвестан почетак
теби обећан
у мраку мисао
зрак оваплоћен
ево шири се
неприметно постоји

Узмицање, Рад, Београд, 1999.

Живорад Недељковић

ПОСЛЕ РАТНИХ ГОДИНА

Од свих поседа изабрао бих воде, у насталним
Облицима језераца, ону бујност над огледалима.
Давну потребу за противљењем труљењу.
И несагласје птица. И корачање - да бирању је
Време - уским стазама између јошја и топоља,
Све прећакући се у безгрешном тумачењу
Идеје слободе. Журећи да захватим оно о чему
Знања не постоје, уверен да песништво има
Безгранична права - вечити престолонаследник.

Од свих радости, баш чућење, над речима,
Пуним бршљана и павити, и смех због љубавног
Крекета. Неспутаност покрета, тако спретних
У памћењу. И безазлена прерушавања, локвање
Уместо одела. Бирајући дечака, већ проходалог
На уснама. Блага питања о смислу. Срж у реченици:

Од чега ћемо живети, док живот пада
Под теретом предвидљивог, а вода пени
Прелазећи из облика у облик, окована мишљу
О слободи, као да није исувише касно.

Језик увелико, Народна библиотека "Радослав Веснић", Краљево, 2000.

ДВА ИСКУСТВА: НЕЗАВРШЕНИ ЈЕЗИК

Славитељ живота у поезији пасионирани је сакупљач детаља. Мада је начин на који се у поетском оку разгори вредност најсићушнијег раван блеску сутонског у судбини пролазећег трена. Фасцинација наизглед ухватљивим, доживљеним, постаје мотив жудње за још неуловљеним, или потрага за оним прошлим, на рубу ишчезнућа. Опипљивост минијатурне обичности, у свакодневном ткању, истовремено је наги приказ, снимак, њене ефемерности - па тако и узрок неочекиване метафизичке зебње.

У поезији Србе Митровића (1931) трен, сићушни одељак наших живота, претпоставка је и исход разуђене поетике обичности (***Пригни се најмањем,/најближем, из себе црпи сама***) која у похвали видљивом сваким детаљем обзнањује пожаре, спектакле катастрофичности, што славитеља малих животних чуда чине сведоком битке између прошлог и пролазног, затеченог на дну ***свакидашње елегије***, чија поузданост пуца као ткање дражесног руха, обасјавајући таму и празнину, самост под звездама, нови "Универзум Хомера", где ***Тела у борби/Смртника, бесмртника, метал*** и ***душа,*** у судару материјалног и спиритуалног, растварају океане промена као нови живот, али и нове секвенце пада.

Мала мерна јединица - атом времена - узорак животног опијума, трун је напора да се схвати природа стварности која поузданост претвара у неизвесност, чинећи да се подупиремо готово непостојећим. ***Песма о трену искиданом*** (***Узмицање,*** 1999) до последње је тачке развијена двосмисленост ***знака обичности*** у усуду Певача. За разлику од древних атомичара, који у најмањем славе неразориву густину бића и нерастворивост честице, Митровић, у кључу претећих дезинтеграција епохе, ову песму посвећује "разбијачу атома времена", чинећи микропројекције постојања, ухваћене у најмањем просеву времена, посебним језичким изазовом. Песма је посвећена Гију Пернуу; упорни одгенатач изнаћи ће да је заправо реч о фотографу, аутору једног успелог песниковог портрета. У тој посвети крије се не само сугестија о дубинском у "цепању" временског атома већ и алузивност која фотографски портрет, као минијатурну слику реалности уловљену у одсеву камере, претапа у песничку фигуру - слику пролазности ухваћену "у светлости", у најмањој честици трајања. Минималистичким потезом асоцијација везана за конкретан детаљ уводи у колебљиви тријумф трајања, у стварност и илузију слике, а тиме и у лебдеће присуство идеје о ништавности. Густо и разједињено

поље језичких знакова који се траже на новој основи, остварује посебну прозирност у којој реалност трепери као нова читљивост: јасност поруке о нестајању, о блиском, свеприсутном ништа, о невидљивом.

Графичка пометња стихова ове Митровићеве песме, наиме, репродукује пандемонијум "вечног кавеза", коме осмејак обичних речи подарује краткотрајни смисао и ред, а одузима илузију о неразоривости крајњег стварносног станишта. Песничко чуло интуитивним опрезом и разложном мудрошћу отвара представу о расцепљености света, и сваке посебности у њему, преливајући је у динамични знак промене као неисцрпно извориште облика. Древна битка супротности, сталности и промена, у песми, као реплици стварносног опита, остаје без победника, али из реза који одаје напуклост, угроженост под сенкама небића, њена форма у многострукости црпи свој добитак. Повезивање честица, привременим склоповима, формулише промене у којима се одвија живот и које у сваком часу образују нову слику као поетски сегмент, део несталног низа који о том животу сведочи.

"Грађа из овог света може бити довољно реална (онолико колико је реална сама реалност), али уопште не постоји као прихваћена целина; она представља хаос, а том хаосу писац заповеда ***крени!*** допуштајући на тај начин свету да трепери и да се претапа. Тада се отварају нове комбинације у самим атомима тог света, а не само у његовим видљивим и површинским деловима. Писац је први човек који исцртава мапу таквог света и даје имена природним предметима које он садржи", каже у једном разговору песник, прозни писац и ловац лептира Владимир Набоков.

Нагнут над "сићушним догађајима", и Живорад Недељковић (1959) спознаје моћ ***отвореног исечка,*** мелахнолично и разумно прихватање ране у похвалном писму које, примајући свет чулима, снажно одаје одсуство неповредивости, јединства бића, као и неодрживост идеје о заштићеној целини у свету форми. Али утолико пре сваки део песничке реченице то писмо испуњава енергијом кретања, судбином песничког "материјала", остварујући се у "недовршености" певања више него у опсесивном напору да се оно заокружи и затвори као целина.

Волети свет у његовом свакодневном руху и не значи друго до ловити говор, ***незавршени језик***, трептај колебљиве реалности, рањиве суштине последњег проверивог ослонца,

поетског атома: ***Пред поновни смирај***, ***изливен/У најмањи калуп, ослушкујем: благ ветар,/Орах напушта лежиште. Завеса се помера,/Сабирајући у наборима топле дрхтаје/Што преобличени у сећање, слабе тело*** (***Тутин и још 50 песама,*** 1998). Сањана песничка једноставност је снага увећаног у детаљу који кида паучину конвенције (грабећи ка оном "о чему знања не постоје"), један распоред предмета и речи отискује у други, у претапање нових језичких призора, ***речи-слика,*** како их у својој песми назива Срба Митровић.

Давати имена тим предметима, кутијицама значења, у супарничком судару знакова - ратника и љубавника истовремено - може недовршени језик. Језик у слободи. Или, како каже већ и сам наслов Недељковићеве збирке - ***Језик увелико***.

Септембар, 2000.

Ненад Шапоња

МОРЕ

... У клетви прошлог,
римујемо одустанке. Клонећи се
опонашања непредвидивог,
дрхтимо у сагласном. Потиремо
просторност кроз уздахе истих
тела. Причамо себе у утроби
другог. У седефу међусобног,
живимо недешено. Претичемо
неуочљиво. Варамо варљиво.
Послушност коцке претвара
нас у бивше. Огледамо се,
у води несигурног ишчитавамо
забуну испијеног таласа.
Гатамо сузом.

Четири поеме. Просвета, Београд, 2000.

ГАТАЊЕ СУЗОМ

И када најдубље пројектују наш свет, форме нас напуштају. Прелазе у други живот. Оне су заправо облик растанка. Врста сузâ. Веште у сјају изрицања, данас брже него пре, проналазе своје облаке облика, саздају се и разлажу у цитату, без заноса тајном. И заноса тајне.

Драма архетипа тако троши последње залихе васионске имагинације што у писму дрхти од пуноће и различитости аутохтоних набора, свиле разнозначја. У свету премреженом речима, нестају преграде изникле из силе теже, отпора субјекта, те је вербални перформанс објава енергије именовања, једнако колико и одсутности носица њене ватре. А рукопис ствари тек далеко забачена мрежа одразâ у простору фиктивне васионе, где, попут вештачке звезде, модели говора исијавају самодовољну ***истост*** себе самих, купајући се у пени генетичких одбљесака, сред којих обитава и пева Нико.

Фигуре одсуства вртови су наших залазака. Где пут између и Мене и Тебе трне. И гасне моје Ти, присност талога. Лиричност као ноћ разлике. Где речи су тек "цвркут нестанка", "почетак краја". Вербални пејзаж у поезији Ненада Шапоње вавилонска је кула двосмислених сигнала, обавијена током говорног понад самог бездана варки. Присуство меланхоличног плесача призвано језичким сенкама, стварношћу празнине, где замрло је срце раздора - претеча и претекст поезије.

Шапоњине поеме су притајена, расклопива чежња затомљеног субјекта, што у опреци према безнадежној општости говорног, на уснама на којима почива прах света а реч сâма пева, налази тачку отпора, и тамо где је виђено већ преображено у прочитано, а измаштано у фиктивно, разлажу повратну двостраност језика, његов отпор. ***Другојачијост*** у бити њега самог.

Клесање унутар бића језика, његов расцеп, прелазак је из замрзнутог лавиринта речи, као неразрешиве бесконачности, у поље акције, поетску антериорност што враћа реалност и трансценденцију, ону условљеност маште која се не може потврдити без стварности: без отпорне снаге тела и материје света у језичким привидима, без поетског памћења што у наслеђу

ирационалног и емотивног чува и лозинку ових поетских албума: игру света у језику, и њену метафизичку пируету.

Антрополошка биографија постаје аутобиографски панопиткум писма, тело и дух онтолошке целине, где се драматичност знака изнова зачиње и распрскава у празнику трансценденте флуоресцентности. Као овостраност језика, тиха меланхолија измичућег, коначног, и његова оностраност: друга природа света и речи, њихова неокончаност.

Поеме Ненада Шапоње нису друго до пронађена утеха, недовршеност болног песниковог и божански просветљеног ***сада*** у универзуму речи.

Као тумач снова што смисао визуелних карата налази у месту које тишти, изван вида, Ненад Шапоња у немишљеном, иза слапова језичких открића, обистињује своје ***гаштање сузом.*** Његова ***геомантија*** је захватање у прах којим измаштано поново проналази своју енигматску конфигурацију - усуд субјекта - а у распореду бачених коцки материјалности, симболички улог живота и смрти. ***Пољубац света***.

Испод виртуелног накита, језик се разоткрива у свом нагом бићу. Трезори мишљеног и интуитивног, замисливог и архајског, ту нису само језичка представа нити обзнана његове структуре. У природи овог песништва ломи се брава којом је утамничена жудња за тоталитетом текста, и гејзир бића, и космички ветар што ослобађа, једну за другом, странице којом дишу тајни списи душе.

Пејзаж душе пак казује не само колико је неподношљиво и бесплодно у поезији не видети ишта друго сем видљивог, већ колико је безнадежно бити тек ловац одраза у здању огледалâ, на претанкој мрежи диференцијалног у језику, која га затомљује, гасећи субјективитет онога који говори, опреку између ***говора*** и ***поетског смисла***.

Побуну у срцу језика.

Фебруар, 2001.

Војислав Карановић

СИН ЗЕМЉЕ

Тешки смо Земљи. Дуго ме је
Копкало то осећање. Рило
По мени, поткопавало
Ово мало мира
И сигурности. Кроз глас,
Кроз дах, кроз рику
Шумских звери - Земља
Се ослобађа нас.
Цвркут птица, отварање
Пупољака, мириси
Пољског цвећа - тако
Нас Земља предаје,
Враћа небу. И као
Да при том жури.

Земља не зна, да без нас
Не постоји. Да би без
Нас била гола
И узалудна
Као билијарска кугла
Заувек слетела
Са меке чоје
Билијарског стола.

Душа: то је простор у коме
Земља једино постоји. Ту се
Она котрља и окреће,
Око себе и око других планета.

Последње осећање, оно које
Умирућег преведе из овог
У онај свет - ето ивице
Провалије дубље
Од најдубљег кањона.

Земља то зна, и зато
Оклева: не да нас све.
И одједном.

Ја сам овде. Цвет
Крвавих латица
Отворио се у мени.

Син земље, Српска књижевна задруга, Београд, 2000.

СТРАШНА РУЖА СМИСЛА

Метафора је ружа ветрова.

Круг у кругу, ковитлац саздан по мери властитости, по вољи олује. У средишту свог котрљајућег дома, она је увек и у нечему другом. У другости ка којој путује залог је њеног испуњења. Она је довршеност тек у споју одељености, луку сједињења, оболу над празнином раздвојености.

Носећи у себи прошлост света, метафора је затеченост тим присуством, и потреба његовог пуног разазнања и доградње. Као у још несазиданом мосту, у њој је сућушно место остављено и за наше речи. Никада оне неће бити довољне, уколико у посезању за прахом властите неприметности не пронађу земљу којој припадају.

Пробој света, па и песме, у Поезију.

Шта може отворити капије тог порта? И куда клизне прамац текста, преокренувши тачку замора, у часу кад све поруке - љубавне, меланхоличне, упозоравајуће - једнако су, мада не и пресудно важне, те песма у њима може заспати као у себи самој. Одсликане пак у језик могуће промашености и процепа, у дубокој, готово телесног спознаји да се земља копна и земља звезда мимоилазе, да се могу занавек мимоићи, оне су и наговештај буђења, једне посве нове смисаоне дуалности.

Памћење метафоре изливено је од безброј латица, а његова древност при том није довршена. Зато и жуди да се утврди у једном јединому ***сада*** којим гори наша оспоривост. Њен живот, дакле, зависи од свежине тог пламена и ране, од новости у којој се, из дубине, у нама одблесне свет. Његово старо име и нови посед, траже се на стрмим путевима где, попут пејзажа у расулу и свакодневности судбинског, све је раздељиво, у измицању. Стога чулност и сенка, што капљу у ***Живој решетци*** (1991) Војислава Карановића, насељавају опојност тишине, "загрљај у коме нема никог".

Да ли је песников дом стварно у језику, кад разлуче се светлости, те једна прострели ***Сина земље*** из истоимене збирке (2000), а друга као нова ивичност отвори још једну перспективу недомашивости, као нови свет? Улазак песме у Поезију тада је тиха, опсесивна жудња да се раздвојене светлости примакну и споје, у ***тачну и тренутну спознају две истине***, како би рекао Борхес. Тако тренутну, да она у убрзању Карановићевих менталних пејзажа више није историја света, већ свет у нама. Граница и влат споја, читав светлосни век сједињавања и сједињеност, ***склад*** и ***расцеп*** гладне симетрије, која би да се рађа у

целини и не-целини, бивајући орошени руб света и пуни обујам ране истовремено.

Јер ***Душа: то је простор у коме / Земља једино постоји. Ту се/Она котрља и окреће./Око себе и око других планета.//Последње осећање, оно које/Умирућег преведе из овог/ У онај свет - ето ивице/Провалије дубље од најдубљег кањона.//Земља то зна, и зато/ Оклева: не да нас све,/И одједном.// Ја сам овде. Цвет/ Крвавих латица/Отворио се у мени.***

Ја, овде и ***цвет крвавих латица у мени -*** пун идентитет - нанос у архетексту другости, скупоценост је плаћена паником измицања, ***бићем које тоне***, али и искуствени и поетски добитак неизбрушених страница, кристал свеосећања који ***у биће тоне***: свет-рана, као наслеђе света, празнина испуњена одроном звезда низ небо, непце и грло.

Глас што чује тишину.

Метафизички брош са иглом у души.

Страшна ружа смисла као његов калеж, извориште и награда. Сусрет две опречности: одблеска земног у осмејку енигме - и песме, споја језичких мноштвености и тишине.

Јун, 2001.

Срба Митровић

КОРАК

Преко кржљаве траве
И опалога лишћа
Хукћем уза страну
Запућен познатом стазом
Непознатом трену.
Голубови пребиру кљуцајући
Трунчице с тла,
Па важно корачају
Асфалтном стазом
Ритмично мичући главама
Напред-назад,
Као одред почасне гарде.
Ено гачаца
Над кровом павиљона
Круже и прегласно се сашаптавају.

Гледам у одаху,
Ни пређени пут
Нит стазе мртвих,
Већ одмеравам блискост свега.

Ноћ и сан, Народна књига, Београд, 2002.

ОДМЕРЕНА БЛИСКОСТ СВЕГА

Несносно је бити само "ја", а неизбежно је.

Тек један стих збирке ***Ноћ и сан -*** и целокупна поетика.

Но сав егоцентризам велике приче о неуслишеним жудњама и побуни субјекта, изгнан је из визуре ове поезије, која и не рачуна на друго до на одах опруга свог скровитог, на маргине глобалних токова постављеног организма и на јек контузованог, узнемиреног бића од чије је интиме скројен танки плашт речи и знакова што га заодева на начин који га управо на рањивим тачкама спонтано разоткрива. Лирски пројекат Србе Митровића не хипостазира снажну индивидуалност што настоји да свет прилагоди себи, већ песничке записе стрпљиво слаже у збирку свакодневних меланхолија.

Писац/хербаријум, биће/предмет, на танкој граници живота и успомене на живот, лирски је јунак ***Узмицања,*** "Ствар достојна поштовања, мртав човек" - С***нимака за панораму***. Књиге овог песника низом варијанти кроје партитуру уздаха којом се разграната сензибилност отвара понајпре себи, а потом непребројем недоумица одговара заокретима историје, епохе, свакога трена, променама што се пречесто опиру кохеренцији, логици и смислу, те се свет и човек захваљујући њима указују као најчудесније и најчудовишније извориште апсурда, због чега стихови Србе Митровића и сами раскрајају обрасце, ослушкујући тек ехо последњег избеглиштва у који се заплиће дух: биолошки часовник и мерни инструмент обичне земне егзистенције - тело.

Нестабилност је, уосталом, једина константа у којој је песник, како вели Тадеуш Ружевич, тек "сведок упамтљивог"- извесности коју истински куша у раслојавању егзистенцијалних провизоријâ. Радије ***говорим собом***, ***него о себи***, рећи ће, сав од промишљеног искуства малобројних речи Ружевич, пробијајући пречицу из сплета глобалних опсена ка грумену реалности, којом и Срба Митровић обезбеђује ***непосредност*** и ***искреност*** личне приче као биланса варки и причина, мерених бесповратно пређеним путем, кроз живот - све ближе смрти.

Речи служе да можеш да се скриваш иза привида, каже песник у једној новијих књига. Њихова стварност истина је понирања, луталачки порив песничке нарације да полифонијски региструје осећај бесциљности, геном пренет из писма света, који изнова обелодањује своју напуклост и нецеловитост, објављујући одустност смисла ударним дејством оне једноставности са којом се изговарају факти живота, или хиперреална изоштрења свести

"пробуђене из несанице", што склизну у замор чула и фантазме којима се оглашавају трагови малих свечаности интиме пре но што зађу у нејасну пулсирајућу мрљу, налик оној коју оставља опали лист, промакла звезда, пад тренутка у очај, у потмули бат застрашеног срца.

Сшварносш изван сваке пошојаносши стециште је епифеномена ***орґанске парадиґме*** ове поезије, што "насушне континуитете" поетских конструкција демаскира процесијом привида и малих оптичких чуда, заустављених у истом превратном трену. Глас ***очаја*** и ***заноса*** у амбису тела, сред кошмарних слика ововремених катаклизми, песника претвара у Орфеја чулног подземља, који стварност крајњих истина открива као подеротину у сјајном ткању, оксиморонску стабилност нестабилности, измичућу константу, или, како стоји у "Скици за фотобиографију" (у зборнику поводом Змајеве награде), као "Видик према одметнутом ***сада".*** Двојан, превратан, на рубу апсурда, увид у процепе бића упућује на "прошлост хипертрофирану и болно натеклу, облак несталних контура што притиска све теже", и на видик "пред носом", што "траје и тражи доношење једноставних одлука скученог искорака, у ***садашњосш*** која садржи све последице судбинске узалудности". "Ово сагледавање вуче ме", каже песник, "да говорим о себи као о имагинарном бићу, одређеном невољно да сведочи о себи самоме у привидима и сликама који се преплићу у осећај блискости са свим непостојећим".

У дубинама осаме, на доњим разинама голе, "реалне реалности", песник Србе Митровића, најчешће он сам, отима се тој судбини имагинарног, управо тамо где ***веће је скривено "ја"од нас самих.*** У мраку неистраженог, где опстаје не само важност чулне фактографије и незаглађеног искуственог фрагмента, већ и ***шајна шрена***, лична драгоценост измакла походима технолошких, ратних и виртуалних миракула. Изливени у органској потки песничког материјала, стихови Србе Митровића одају онај од Великог Свега заборављен појединачни живот, узнемиреност, скрајнутост и озледивост човека/стварке, неотпорне на епохалне катаклизме, заражене екстравагантим вирусом духа и наследно оболеле од склоности биолошком паду, на пропутовању у нигдину. Са обе стране црте коју називамо смислом, метафизички је обзор у коме човеков лик трепти "у слави, у пролазности", установљава се и поништава, бивајући у исти мах космос и ништавило, или свакодневни прозор у властитост и у свет: ***Мисао која трага унутар зидова***

/Узнемиреног сопства. У њу је уплетен песнички отпор илузији да постоји вечност даља, дубља и усправнија од трена, ***пламене гордости јединог постојећег тренутка.***

У самом говору је стога за овога песника и животни елан што преокреће Клепсидру, преводи беспућа у улице текста, и даје, разуђеном флуктуацијом искуства, нове импулсе сутонском тумарању, где речи обрубљују свој сликовни еквивалент као острво наде и спаса на коме плове поетска ноктурна ове поезије. У посвећеништву малим радовима пак ***метафизика свакодневља*** већ је и изведба, покретач животне мануфактуре, што у детаљу налази природну суштину онога што носе ствари: окрзнућа, напрслине, патину, истрошеност. У њима је непоновљивост, ретко доступна поетском формулисању, двозначна, присутна у вредности постојећег и његовој ефемерности, о чему сарадничким упливом сведоче поруке непознатог, којима се подједнако гласе и живот и смрт. У танкој линији идентитета, омеђеном простору људске судбине, у истинољубивости и дезилузионизму ове задихане, испрекидане и наново успостављене нарације, где је и апострофирање животних ситница сведочанство бивања, уверљивост са којом се спрам књижевних и животних загонетки односи елеганција изборâ што се чине неминовним, а и из којих спонтано проистиче и дубоко индивидуални квалитет стила.

Сетим се Набокова : ***Ако могу да бирам између тога да будем славитељ световног или не, изабрао бих да будем славитељ... Ја волим свет у његовом свакодневном ткању.***

Поезија Србе Митровића истородне је посвећености. Нису само садржаји из садашњости њена збиља, већ је то и сећање, и страх од будућег, обгрљен вечним презентом ритуала и малих молитви, бригом за драге и ближње, љубављу за свет који у најприснијим релацијама препознајемо као свој. ***Простор целог света је биће***, рећи ће он. Онај исти, што, тек за корак, води небићу. "Познатом стазом /Непознатом трену."

Видети само видљиво и знано стога ту бива једнако недовољно као и плутати у невидљивом. Стварност ове поезије стога заједно чине ***понирање*** и ***одстојање***, емитујући једну од оних поетских истина за коју нам недостаје дефиниција, име или формула, а која нас фасцинира тиме што је могућа и што се остварује, у складној вези заводљиве и огољујуће моћи песничког писма. Као тајна мере. ***Одмерена блискост свега***. Искуство сазнавања света, свакидашњег ткања, што просијава над тамом, у знању речи да их препозна, именује и заштити у њиховој незамењивој обичности - као почасну гарду голубова у проходу, или ћутљиву школку бића.

Октобар, 2002.

КРАЉЕВСКА ПОВЛАСТИЦА - ИЛИ ДОБРИ ДУХ ЕСЕЈА

Парадигма умешности је долажење себи, пише у књизи есеја ***Рвање с анђелом и други записи*** (1996) песник, есејиста и преводилац Борислав Радовић.

Долажење њој самој, или нама?

Постоји ли и такав срећан случај којим би се један феномен разјаснио и као начин читања другог? Ако нас, како аутор вели, дела обелодањују, ***погледом у нас***, "увек против површности, привида, опсене, заслепљености", можемо ли допрети до тајне њихове јасновидости?

Уместо универзалног принципа, послужиће, дакако, по који пут, монтењевска лупа, под којом се види да никаква сличност "не чини ствари истоветним у толикој мери у којој их разлика чини разноврсним". Она једнако важи и као прозор у свет који нам окреће леђа у свему што смо поводом њега замислили. Френезији кушања разноврсности у животу равна је управо есејистичка глад за другим као предметом, а феномен "личног есеја" нигде није тако близак поезији као у тајним спремиштима језика, где разноврсност епидемије живота и бујања облика једнако траже да их откривамо у ономе што нису њихова ***заједничка*** већ ***најдубља*** својства. Творац модерног сензибилитета, уосталом, мање је модерност - једнако стара и нова - а више природа сукоба у нама, очај и емфаза, те парабола о парадоксима и слободи и није друго до сам ***смисао за живот -*** погонско гориво и мирисно уље поезије, што тек у агрегатном стању речи одише формама, предметима и сликама које му враћају првобитну вредност што се одсуством наше пажње замаглила, или су је од нас удаљили ритуали заната и знања, којима песници и поезија - увек пре ***начином*** виђења него ***визиром,*** односом а не конвенцијом - настоје вратити животни дах.

Дешава се и да се песнику не свиђа живот, али му се ипак, како каже Песоа, допада ***да га осећа***. А по Шимборској, "знатижеља, чуђење и извесне тешке ствари на које наилазимо у животу - заједно чине некакав материјал поезије". Његовом обликовању ближи је додир који моделује, рука која пише, лични поглед, него прописана мера. У ***осећању живота,*** дакле, каквог га еманира поезија, а са њом у себи потпирују "изум језика" и "изум есаја", поприште је посебне страсти, понекад и тихости поетске контемплације. У том простору, есеј је ритам и мелодија

увек изнова освојаног те стога и увек новог, једнак гласу поезије или шуму брезе крај прозора, ако је она та која га покреће.

Књигом ***О песницима и о поезији*** Борислав Радовић живот дела и живи живот, од чијег сукуса је оно сачињено, изводи на видне тачке из перспектива посве личног опита. Аутор ових непоновљивих есејистичких комадâ и јесте ничим прикривено Ја, чије ноћне теме, меланхолија неухваћеног, празнина која бане након доживљеног, урођена у језик и њиме схваћена, постају очигледност обгрљења животног факта и естетичке суштине, што овог писца чини ходочасником запућеним ка ретко освојивој коти у искуству језика и поезије, путником по Вавилонској кули, куда се одметнуо својом вољом, ***знатижељом осећања*** и "лепим инатом", заветом ни од кога траженим, рођеним из самог себе и срца заната - ***да волиш тај живот на скелама, то љуљање, ту несигурност, тај поглед наниже, па и сву мучнину коју он изазива;*** ту зањиханост између истине и фикције, без устезања разоденуте субјективизмом за који је, уз умеће певања - како истиче Вирџинија Вулф - надлежна још једино искреност уметности писања есеја.

Разноликост мисли тек овлашно уоквирена штивом, или истраживање као ***вид маштања*** заподенут темом, чине писмо које разастире узорност жанра самог, носећи у својој прозодијској финоћи и езотеричност "душе мисли", колико и посве одређену климу доброг разговора, где је свака реченица квантни узорак стваралачког ткања, празнични духовни пејзаж који се понекад отвори у бдењу над инцијалном креативном енигмом. Мера је пуна, а свуда је мера, која у читаоцу буди облапорност попут оне коју Радовићеви стихови зову жељом "за таквим прождирањем,/ где сваки залогај захтева цела уста".

Јер све је јасније, када се стави у речи. А оне се овде гледају лицем у лице. Поетски учитељи ту говоре без покровитељства, надмености и идеолошких обмана, јер и њих Радовић пред нас изводи у овојницама језичког паха, не само као ерудита већ и као заљубљеник, најчешће њихов преводилац, који знање не одваја од љубави. Повест модерне европске поезије раскрива се у вечитим парадоксима муке живљења и муке с речима, коју овом стрпљивом кушачу поетске магије као сабрања откривају и савременици. Есејистика нашег културног поднебља нема много таквих искусних и брижљивих одгонетача који о поезији пишу знањем стваралачког, полиглотског и сензибилног нијансирања, те су способни да и у истом виде привидност, у сличном разлику (као Радовић у својој причи о Попином и

Хербертовом белутку) и којима "из дубине" пристижу не само Васко, већ и Дучић, Миљковић, Црњански и Лалић, и Бодлер, Валери и Маларме или Перс, уносећи енергију знаковне најезде, или лова, уоквирену писмом, што води и до кључних дилема пред којима се увек нађу речи, о чему без сумње на јединствени начин сведоче можда најлепши есеји ове књиге "Поезија и неисказиво", или "Poeta minor", сведочећи да уметност есеја, управо стога што јесте уметност , песнике, дела и теме не истражује у категоријама величине, обима или тежине, већ их пред нас изводи чисте, лишене накита препричаног и о њима понављаног, у једнаковажној аутентичности њиховог значења по себи, за поезију и свет, у равноправном значају песничких форми, у чијој разноликости јесте она есенцијалност без које би се сваки језички чин "обезличио", и загубио у метежу и маси, говору свих говора.

"У шуми језика", каже Радовић, "поезија је дивљач на коју каткад набасају и они који је не прогоне: сусрет с њом није само ловчева краљевска повластица". "Ма о чему говорила", додаће на другом месту, "песма је упућена да се из себе разјасни, и отуда се с њеном поставком увек изнова отварају сва питања поезије". Добром духу ових есеја припада привилегија да скептичност филозофског ***Шта знам***, помири са естетичком похлепношћу онога ***Шта могу***. Стратегијом чистих емоција, мишљења и речи на делу, што се, не раздвајајући уметност од живота, опиру афазији новоустановљених "култура" и брисаном простору егзистенције вазда на нишану - управо свим оним што се ни у сну не заборавља, и што као речник личних митологема поставља оријентире памћењу - Радовић као своју стварност прихвата и оно што измиче језику, у опозицијама које не искључују могућу извесност склада, који се најчешће оправдава и храни истом супстанцом која га ствара.

Као у најзначајнијим тренуцима живота, ово је књига која се животу књижевности којој припада дешава само једном. Њу не објашњава ниједна матрица, јер она и јесте бег од сваковрсних обмана обрасца, нова и другачија међа, коју је поставила за себе, према наследству које је упила. Парадигма по себи, коју не можемо примити другачије до као ***краљевску повластицу***, смештену крај монтењевског окна: нећемо је освојити, ни усвојити, ако претходно не погледамо кроз то окно.

Без упутства о употреби - свако својим путем у искуствено, непроцењиво.

21. октобар 2002.

БОЈА ДРУГЕ СЕЗОНЕ,
ПОЕТИКА НЕДОСЛЕДНОСТИ

На излазу из подземног пролаза, увијена у кошаву, девојка дели мале летке. Њено танушно присуство, већ данима на истом месту, нагони пролазнике да механички преузму листак и одложе га у џеп. У говору покрета, то невољно прихватање еуфемизам је за одбијање, те - да не увредим девојчину постојаност, везану без сумње и за обећану скромну зараду - не скидајући рукавице, у ходу узмим и развијам порукицу.

У питању је реклама за наочари које штите од сунца. Најбољи избор у граду. Чак 850 модела спомиње се у огласу трговца пригушеним светлостима. Не занимају ме наочари, хитам кући, пре но што се ка аутобусима усмере ескрадрони путника у рано поподне. Али, не да ми мира парадокс - препорука да се наочари за сунце набаве баш сад, у суровом јануару.

Можда јануарски блесак светлости над снегом и јесте прави тест за стакла намењена светлосном спектру лета. Боји друге сезоне. Помишљам да у овој бизарној понуди има можда неког мени непознатог обрта, налик ефекту којим сребрно филмско писмо постаје најчитљивије у биоскопској тами. Неког развоја убедљивости, који своју проверу тражи у контрасветлу, контрасезони.

Веза коју тражим и није жеља за логичким следом, већ упорност да је уопште нађем. Жуља ме, попут неотклоњивог набора у постави чизме, и готово нагони да се вратим и потражим продајни локал К-9 тржног центра у Ломиној. И тај импулс, наметнут крхотином зимског дана, личи ми на истрајност сна који се враћа и усред дана, кидајући и иначе неусклађени распоред дневних часова и минута, као да настоји да повеже два механизма, исказујући тиме свим мојим чулима ***опреку*** између различитих стања стварности, од којих ниједно, ни изблиза, није приказиво.

Ни довољно.

Не могу им стога разменити места и приоритете.

Оба, у ходу зимским улицама, по чијим се ободима растаче у ништа посивела пена расквашеног снега, подједнако осећам: и челичну мрежу апсурда, што вреба и бриди, претекстом заједничке судбине у којој нам је нешто увек, и све више - почев од елемената до глобалне хармоније - ускраћено; и сновидовну чежњу, рукопис месечине што као подсвесни трагач прецизно открива карактер тренутка који ме тишти, пружајући му, урођеном у тинктуру моје несаничне маште, боју друге сезоне, уточиште и заштиту.

Заокружује га, одваја од свега што тоне у трајност мучнине и нигдину безначаја. Знам да га не може исправити и надјачати, али то од њега и не тражим. Довољно је што постоји, као дијаграм бола, носталгија за ускладивим, друга страна заборављеног, пропуштеног и - не смо за мене - изгубљеног. То је чежња несталног заљубљеника који мења фокусе, као заводник наочаре, гледајући нетремице у оно што га плаши, али управо тако успева да, уместо развејаних, презрених и ослепљених, у себи успостави унутарње ватре, и да се њима огреје. У недостатку визионара, ослушкује древне номаде и савремене апатриде, који без повеза на очима прелазе разроване путеве, премрежене аутостраде; или се окреће најближима, који, и не рекавши ништа од озлоглашених, општих истина којима су натоварени, у стварности од њих највише и најразличитије трпе.

То је, можда, моје властито осећање ослобођене мере, у којој је све још увек могуће и дозвољено, па и то да окрњена, озлеђена и осујећена, стварност добије новоосвојене обрисе, за које верујем да могу бити права и достојна алтернатива хаотичности - у сажетој линији, налик цртежу, и у захтевном и страсном распростирању гранчице отпорне хедере, која обрубљује и обгрљује.

А по својој природи већ, загљај је противност ускогрудости и штурости. Есејистичко писмо, као и поезија, није у стању да презире, затире, бомбардује, прогони. Проналази мале изворе питке воде, и тамо где смо веровали да све је исушено и пусто. Изводи на чистину, али не и на брисани простор, у бездомност и хладноћу. Зна за глад, али утолико пре осећа тежину утварне самоће, пробирљиво и неумитно тражећи поводе и разлоге да савлада своје окоштале опруге. Своју неутаживост.

Жудња је сама по себи жанр. У својој несталности и слободи, постојана и обновива - као снови , или путовања.

Једна реч јој није довољна. Тражи комплот речи, писмо.

Читање преводи у писање, и све што из њега хлапи, неухваћено, као плот месечине, конвертује у опипљиви бол мисли и чула. Где смо најбуднији у себи, за друге. У неизоставности емпатијâ, у духу наших тела, који истражујемо недоследношћу, а чувамо као тајни порок извесне, можда последње, постојаности.

Као кутију за драгоцености. Место за непораженост.

Децембри, 2001. и 2002.

Белешка

Већина текстова ове књиге објављена је у виду малих есеја писаних за суботњи културни додатак ***Политике***. Поједини су пак објављени у часописима ***Летопис Матице српске, Књижеви магазин***, ***Повеља, Ковине.***

Запис "Пасош за сва времена", посвећен књигама ***Искон, Извор, Исход*** Миодрага Павловића (***Поезија I-III***, Просвета, Београд, 2000) објављен је у часопису ***Златна греда*** (бр. 1, новембар 2001).

Текст "Двапут несправљиво", о књизи Јовице Аћина ***Уништити после моје смрти. Црне копије*** (КОВ, Вршац, 1993), објављен је у ***Књижевним новинама,*** бр. 846, септембра 1993.

Есеј "Шкољке и школице, или: као збирка цитата" одговор је на анкету ***Летописа Матице српске*** (Које песнике и које до сада остварене, у језику поезије отелотворене вредности сматрате најбољим залогом будућности српске поезије?) и под насловом "Као збирка цитата" објављен је у фебруарској свесци овог часописа, 2001. године.

Есеј посвећен Роберту Мусапију прочитан је у Вршцу, 5. марта 1996, поводом доделе Европске награде за поезију овом песнику.

Запис "Шаптач тишине" настао је као прилог за књигу ***Хорхе Луис Борхес*** (радови са међународног књижевно-научног скупа посвећеног Х. Л. Борхесу и други текстови), коју су објавили Завод за уџбенике и наставна средства, СКЗ и Југословенско удружење латиноамериканиста, 1996.

"Краљевска повластица, или добри дух есеја" омаж је песнику и есејисти Бориславу Радовићу, поводом награде "Ђорђе Јовановић", која му је за књигу есеја ***О песницима и о поезији*** (Глас српски, Бања Лука, 2001) додељена 21. октобра 2002.

Поједини есеји ("Отказано бекство", "Тунума","Квантни новчић","Фавеле", "Боја друге сезоне, поетика недоследности"), кратки записи и писма, објављују се први пут.

Аутор

Садржај

Бескрај у клопци
Место становања
Квантни новчић
На јасном пољу
Патике
Отказано бекство
Тунума
Фавеле
Конац
Гутање симетрије
То дело
Свакодневност душе
Бити
Зрневље
Невидљива уста
Необновљиво
Два повратка или: говорити животу
Присутност
Вишевремени тренутак песме
Збирка ноћне лирике
Зид у пољу
Шкољке и школице, или: као збирка цитата
Усамљенички пламен
Васко Попа: ***Грана песме***
Лишће које говори
Реч (о) Мусапију
Борхес: шаптач тишине
Двапут несправљиво
Ана Ахматова: ***Кад лежи месец ко скрајка жуте диње***
Луна и ожиљци
Лилијана Вутерс: ***Мој господар је мерач речи***
Читање затворених очију
Осип Мандељштам: (***Која је ово улица)***
Улица оригинала
Константин Кавафи: ***Унео сам у уметност***
Грк из Александрије
Алберто Каејро: ***Чувар стада,*** *XLIX*
Више од једне душе
Тадеуш Ружевић: *Unde malum?*

О свету какав јесте
Чарлс Симић: ***Псалам***
Скаска дволичног анђела
Алваро де Кампуш: ***(Ах , путовања, крстарења, и сва остала)***
Посребрено ткиво песме
Ален Боске: ***(Бог каже)***
Умбето Фјори: ***На улици***
Песме добрих видика
Срба Митровић: ***О трену искиданом***
Живорад Недељковић: ***После ратних година***
Два искуства: незавршени језик
Војислав Карановић: ***Син земље***
Страшна ружа смисла
Срба Митровић: ***Корак***
Одмерена блискост свега
Краљевска повластица - или добри дух есеја
Боја друге сезоне, поетика недоследности

Белешка